

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут ресторанно-готельного бізнесу та туризму
Кафедра туризму та країнознавства

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

д.е.н. професор

_____ Горіна Г.О.
« ____ » _____ 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою «Туризм»

на тему: «Порівняльний аналіз розвитку туризму в Україні та Республіці
Польща»

Виконав здобувач
вищої освіти

4 курсу групи ТУР-19
Черевата Анастасія Василівна

(підпис)

Керівник:

Завідувач кафедри туризму та
країнознавства, д.е.н., проф. Горіна Г.О.

(підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань
Здобувач вищої освіти _____

Кривий Ріг
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут ресторанно-готельного бізнесу та туризму
Кафедра туризму та країнознавства
Форма здобуття вищої освіти очна
Ступінь бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
Спеціальність 242 Туризм
Освітня програма Туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

д.е.н, проф.

_____ Горіна Г. О.

« ____ » _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Череватій Анастасії Василівні

1. Тема роботи «Порівняльний аналіз розвитку туризму в Україні та Республіці Польща»

Керівник роботи д.е.н., проф. Горіна Г.О.

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
від «28» листопада 2023 року № 390-с

2. Строк подання студентом роботи: «12» червня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи: монографічна і періодична наукова література, статистичні та аналітичні данні міжнародних організацій (Organization Economic Cooperation And Development, World Bank, World Travel and Tourism Council, World Tourism Organization), данні Eurostat та Державної служби статистики України, мережі Інтернет.

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

1) здійснити порівняльну характеристику туристично-рекреаційним ресурсам України та Республіці Польща;

- 2) проаналізувати історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння;
- 3) здійснити компаративний аналіз економічних показників розвитку туризму в Україні та Республіці Польща;
- 4) надати стратегічні рекомендації із розвитку українсько-польського транскордонного туристичного ринку на засадах smart-спеціалізації, а також в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): графіки, таблиці, схеми, рисунки.

6. Дата видачі завдання «06» лютого 2023 року

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Добір та аналіз літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження.	06.02.2023 - 15.03.2023	
2	Підготовка основної частини роботи	16.03.2022- 30.04.2022 р.	
3	Підготовка висновків та рекомендацій роботи	01.05.2022 – 20.05.2022 р.	
5	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів, оформлення роботи	21.05.2022- 11.06.2022	
6	Надання виконаної та оформленої кваліфікаційної роботи на кафедрі відповідно до вимог STU 02.02-30-2020	12.08.2023 р.	

Здобувач В.О. _____ А.В. Черевата

Керівник роботи _____ Г.О. Горіна

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

сторінок – 54 рисунків – 18 таблиць – 3 додатків – 0
використаних джерел – 44

Об’єкт дослідження: туристичні ринки України та Республіці Польща

Предмет дослідження: географічні, культурні, туристично-рекреаційні ресурси України та Республіці Польща

Мета дослідження: проведення компаративного аналізу розвитку туризму в Україні та Республіці Польща, а також надання стратегічних рекомендації із розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері туризму

Завдання дослідження: здійснити порівняльну характеристику туристично-рекреаційним ресурсам України та Республіці Польща; проаналізувати історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння; здійснити компаративний аналіз економічних показників розвитку туризму в Україні та Республіці Польща; надати стратегічні рекомендації із розвитку українсько-польського транскордонного туристичного ринку на засадах smart-спеціалізації, а також в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, логічне узагальнення та наукова абстракція; порівняльні, графічні та табличні методи (для наочного зображення матеріалу, візуалізації теоретичних та практичних положень).

Основні результати дослідження: здійснено просторово-географічний аналіз України та Республіці Польща; проведено порівняльну характеристику об’єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Польщі та Україні, національних парків в Польщі та Україні, історико-культурних ресурсів українсько-польського прикордоння в розрізі низових адміністративних районів, обласних і воєводських центрів; проведено інституціональний аналіз органів, які здійснюють управління туристичною діяльністю в Польщі та Україні; здійснено компаративний аналіз економічних показників розвитку туризму в Україні та Республіці Польща; надано стратегічні рекомендації із розвитку українсько-польського транскордонного туристичного ринку на засадах smart-спеціалізації, а також в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: Україна, Республіка Польща, ринок туристичних послуг, туризм, транскордонне туристичне співробітництво, туристично-рекреаційні ресурси, Світова спадщина ЮНЕСКО.

ЗМІСТ

Вступ	6
Основна частина	8
Висновки та рекомендації	44
Список використаних джерел	52

ВСТУП

Сучасний етап інтегрування України в економічний простір ЄС актуалізує питання пошуку дієвих механізмів розвитку транскордонних регіонів, спрямованих на ефективне використання їх ендogenous соціально-економічного потенціалу, якісні перетворення в економіці та соціальній сфері. У межах кожного транскордонного регіону формується низка ринків, які характеризуються певною специфікою, пов'язаною з наявністю кордону та намаганням суб'єктів економіки нівелювати його вплив. Посилення транспарентності кордонів України та ЄС останніми роками суттєво активізувало розвиток транскордонного туристичного ринку, який є одним з основних напрямів інтегрування суспільних груп, розділених міжнародними кордонами.

Туризм виступає однією з важливих складових частин сучасних українсько-польських міждержавних відносин. Незважаючи на всі політичні та економічні проблеми останніх років, туризм виступає тією зв'язуючою сферою у взаєминах України й Польщі, що не просто сприяє активізації двосторонніх контактів, позитивно впливає на гуманітарну міждержавну взаємодію, а й допомагає налагодженню міжлюдських контактів, добросусідських відносин, міжнаціональному примиренню.

Республіка Польща була й залишається одним із найактивніших і найперспективніших партнерів нашої держави в галузі туризму. Головними передумовами активного українсько-польського туристичного співробітництва є територіальна та етнічна близькість, спільність кордонів, кліматичних умов, мовна спорідненість, багато в чому спільний історичний досвід, схожість національних культур і традицій. Окрім цього, українсько-польський транскордонний регіон володіє великим потенціалом туристичної привабливості.

Наукові питання співробітництва України та Республіки Польщі в галузі туризму, у тому числі транскордонного знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних дослідників, а саме: Біланюк О.П., Гришкор Р.О., Гугнін О., Лісневська Ю., Дубович І.А., Василенко Т.П., Вичка О.В., Кузик С., Литвин Д., Ніколайчук О.А., Стрільчук Л., Томчевска-Попович Н.Є, Чорненька Н та інші.

Мета дослідження: проведення компаративного аналізу розвитку туризму в Україні та Республіці Польща, а також надання стратегічних рекомендації із розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері туризму

Досягнення зазначеної мети реалізовується завдяки вирішенню наступних **завдань:**

– здійснити порівняльну характеристику туристично-рекреаційним ресурсам України та Республіці Польща;

- проаналізувати історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння; здійснити компаративний аналіз економічних показників розвитку туризму в Україні та Республіці Польща;
- надати стратегічні рекомендації із розвитку українсько-польського транскордонного туристичного ринку на засадах smart-спеціалізації, а також в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Об’єкт дослідження: туристичні ринки України та Республіці Польща.

Предмет дослідження: географічні, культурні, туристично-рекреаційні ресурси України та Республіці Польща.

Методи дослідження аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, логічне узагальнення та наукова абстракція; порівняльні, графічні та табличні методи (для наочного зображення матеріалу, візуалізації теоретичних та практичних положень).

Структура кваліфікаційної роботи. Структура роботи містить вступ, основну частину, висновки та рекомендації, список використаних джерел (44 найменування), 3 таблиці, 18 рисунків. Загальний обсяг роботи складається із 54 аркушів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Україна відкрита для міжнародного туристичного співробітництва, яке віддзеркалює загальноєвропейські інтеграційні політичні та соціально-економічні процеси. Рамкою для двосторонньої взаємодії між Україною і Республікою Польща у сфері туризму є відповідна Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі туризму [39]. «Керуючись бажанням розвивати співробітництво в галузі туризму на засадах рівності та взаємної вигоди, бажаючи сприяти розширенню дружніх зв'язків між народами України та Республіки Польща, кращому ознайомленню з життям, історією та культурним надбанням обох держав, а також усвідомлюючи, що туризм є важливим чинником покращення взаєморозуміння, виявлення доброї волі та зміцнення відносин між народами, сторони домовились, що» [39]:

зміцнюватимуть і «заохочуватимуть співробітництво всфері туризму відповідно до законодавства України та Республіки Польща, положень цієї Угоди, а також інших міжнародних договорів, учасниками яких є Україна або Республіка Польща» [39];

сприятимуть «встановленню та розширенню ділових зв'язків між українськими та польськими організаціями та підприємцями, які беруть участь у розвитку міжнародного туризму, здійснюють капіталовкладення в сферу туризму, а також спільну діяльність по обслуговуванню туристів» [39];

прагнутимуть до «спрощення прикордонних, митних та інших формальностей, пов'язаних з туристичним обміном між Україною та Республікою Польща» [39];

заохочуватимуть співробітництво підприємців і організацій щодо розвитку як групового, так і індивідуального туризму, а також обмін спеціалізованими групами, в тому числі з метою відвідання фестивалів, виставок, семінарів і конференцій» [39];

заохочуватимуть «обмін інформацією щодо статистики туризму, правового регулювання туристичної діяльності, включаючи захист природних ресурсів, досвіду обслуговування туристів, наукових досліджень у галузі туризму, рекламної діяльності» [39];

вживатимуть «необхідних заходів для інформування громадян своєї держави, що виїждять до держави іншої Сторони, про чинне законодавство цієї держави, що регламентує порядок в'їзду, перебування та виїзду іноземців» [39];

сприятимуть «обміну науковими працівниками, експертами, викладачами, студентами, представниками засобів масової інформації, які спеціалізуються з питань туризму» [39];

розвиватимуть «співробітництво в рамках Всесвітньої туристської організації (ВТО) та інших міжнародних туристичних організацій» [39].

Польща, офіційно Республіка Польща, - «держава в Центральній Європі, поділяється на 16 адміністративних провінцій, які називаються воєводствами, і займає площу 312 696 км² (120 733 квадратних миль). Польща має 38 мільйонів населення і є п'ятою за чисельністю населення державою-членом Європейського Союзу. Варшава – столиця країни та найбільший мегаполіс. Інші великі міста включають Краків, Вроцлав, Лодзь, Познань, Гданськ і Щецин» [2].

Польща має «помірний перехідний клімат, а її територія перетинає Центральноєвропейську рівнину, простягаючись від Балтійського моря на півночі до Судет і Карпат на півдні. Найдовшою польською річкою є Вісла, а найвищою точкою Польщі є гора Риси, розташована в Татрах у Карпатах. Країна межує з Литвою та Росією на північному сході, з Білоруссю та Україною на сході, Словаччиною та Чехією на півдні та Німеччиною на заході. Вона також має спільні морські кордони з Данією та Швецією» [19].

Приблизно «311895 км² (120423 кв. миль) території країни займає суша, 2041 км² (788 кв. миль) – внутрішні води, а 8 783 км² (3391 кв. миль) – територіальне море. Топографічно ландшафт Польщі характеризується різноманітними формами рельєфу, водоймами та екосистемами. Центральний і північний регіон, що межує з Балтійським морем, лежить в межах плоскої Центрально-Європейської рівнини, але його південь є горбистим і гористим. Середня висота над рівнем моря оцінюється в 173 метри» [2] (рис. 1).

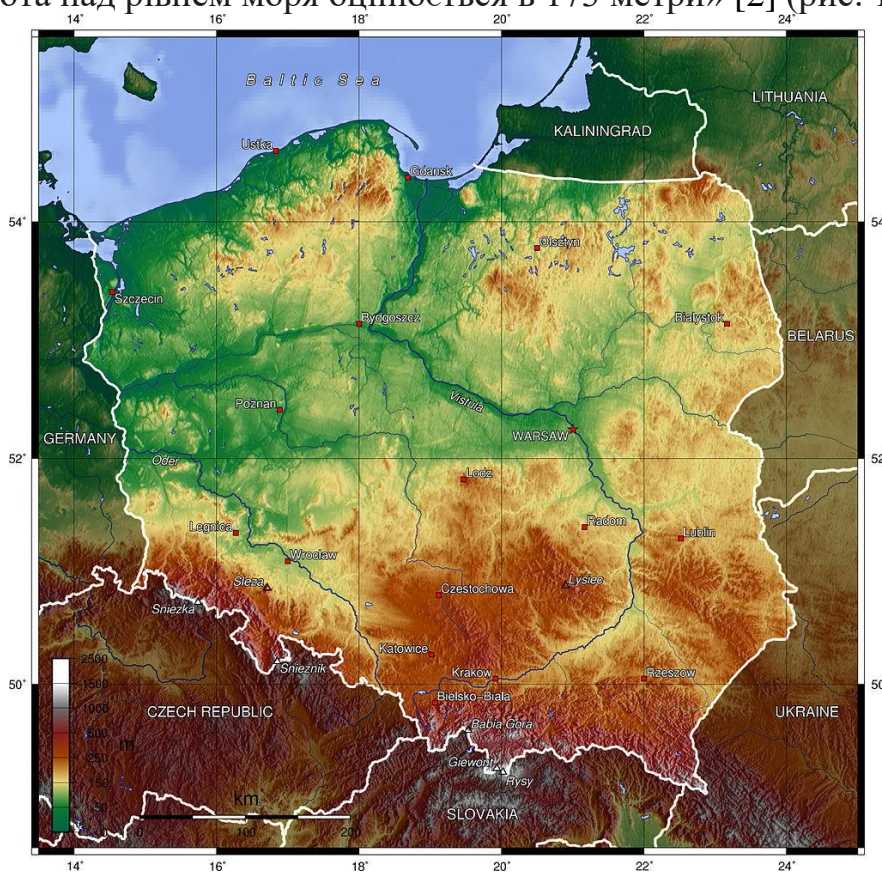

Рисунок 1 – Топографічна карта Польщі

Гірський пояс на крайньому півдні Польщі поділяється на два великих гірських масиви; «Судети на заході і Карпати на сході. Найвищою частиною Карпатського масиву є Татри, що простягаються вздовж південного кордону Польщі. Найвищою точкою Польщі є гора Риси на висоті 2501 метр (8205 футів), розташована в Татрах. Найвищою вершиною Судетського масиву є гора Снежка на висоті 1603,3 метри (5260 футів), яка ділиться з Чеською Республікою. Найнижча точка в Польщі розташована в Рачках-Ельблонських у дельті Вісли, яка знаходиться на 1,8 метра (5,9 футів) нижче рівня моря» [3].

Країна має берегову лінію «протяжністю 770 км (480 миль); простягаючись від берегів Балтійського моря, вздовж Поморської затоки на заході до Гданської затоки на сході. Берегова лінія пляжу багата полями піщаних дюн або прибережними хребтами та порізана косами та лагунами, зокрема півостровом Хель та лагуною Вісла, якою користується Росія. Найбільшим польським островом на Балтійському морі є Волін, розташований у Волінському національному парку. Польща також поділяє з Німеччиною Щецинську лагуну та острів Узедом» [3] (рис. 2).

Рисунок 2 – Гідрографічна карта Польщі

Найдовші річки країни: «Вісла (довжина – 1030 км); Одер, що править за частину західного кордону Польщі (854 км). Значні річки країни: Варта (808 км, притока Одри), Західний Буг (772 км), Сян (притока Вісли) (443 км). Вісла та Одер вливаються в Балтійське море, як і численні малі річки в Померанії. Лина й Анграпа вливаються в Преголю, а Чарна Ганча – у Німан, що теж уливаються до Балтійського моря» [19]. Переважна більшість річок у Польщі «течуть у напрямку до Балтійського моря, однак у польських Бескидах беруть свій початок верхні притоки річки Орава, що вливається у Ваг і несе потім свої води до Дунаю й Чорного моря. На краю Східних Бескидів беруть початок потоки, що вливаються в Дністер басейну Чорного моря» [3].

Озера Польщі виникли «з льодовиків (здебільшого, окрім гірських) та лежать головно в північній частині країни, згуртованих у так званих озерних краях. У Польщі налічують майже десять тисяч закритих водойм, що охоплюють понад 1 га (2,47 акри) кожне. Польща має багато озер (на одиницю площі). У Європі тільки Фінляндія має більшу щільність озер» [2]. Найбільші озера (з площею понад 100 квадратних кілометрів): Снярдви й Мамри в Мазурії, а ще Лебсько та Дравсько в Померанії. «На додаток до цих озер є цілі озерні краї (у Вармінсько-Мазурському, Поморському, Любуському, Великопольському воєводствах). Ще є багато гірських озер у Татрах – наприклад, Морське Око. Найглибше озеро (понад 100 метрів завглибшки) – Ханьча в озерному краї Вігри, на схід від Мазурії в Підляському воєводстві» [19].

Польща лежить у зоні помірною клімату. «У верхній частині Судетів і Карпат спостерігають ознаки гірського клімату. Середня літня температура – +17 °С, на узбережжі – до 19,3 °С в Нижній Сілезії просто коло Тарніва. Узимку приблизно від 0 °С Свіноуйсьце; –1 °С в Сілезькій низовині, воєводстві Любуському та балтійському узбережжі; –3 °С у Варшаві; нижче від –5 градусів у регіоні Сувалки. Середньорічна температура коливається від більш ніж 9 °С прямо під Вроцлавом, Легницею й Зеленою Гурою до 6 °С в регіоні Сувалки» [3].

«Річна кількість опадів – з 600 мм, найнижча близько 500 мм відмічена на Куяви, через багато озер у місцевості, а крім найвищих гірських місцин, було відмічено в середній частині узбережжя й на Сілезькій височині – близько 750-800 мм опадів на рік. Вегетаційний період держиться в середньому 180-190 днів на північному сході країни й до 235 днів у районі Слубиць, Глогува і Вроцлава» [3].

Україна – держава, «розташована у Східній Європі, охоплює південний захід Східноєвропейської рівнини, частину Східних Карпат і Кримські гори. Межує з Румунією і Молдовою на південному заході, з Угорщиною, Словаччиною та Польщею на заході, з Білоруссю на півночі та з Росією на сході й північному сході. На півдні омивається Чорним та Азовським морями. Площа становить 603 700 км². Найбільша за площею країна серед повністю розташованих у Європі» [22].

«Україна розташована в південно-східній частині Європи. Вона має спільні сухопутні державні кордони з Білоруссю на півночі, з Польщею на заході, зі Словаччиною, Угорщиною, Румунією і Молдовою на південному заході й із Росією на сході. Південь України омивається Чорним та Азовським морями. Морські кордони вона має з Румунією і Росією» [26].

Загальна площа України «становить 603 700 км², вона становить 5,7 % території Європи й 0,44 % території світу. За цим показником вона є другою за величиною серед країн Європи після Росії (або найбільшою країною, яка повністю лежить у Європі). Площа виключної морської економічної зони України становить 72 658 км²» [29]. Територія України витягнута із заходу на схід на 1316 км і з півночі на південь на 893 км, лежить приблизно між 52° 20' та 44° 23' північної широти й 22° 5' і 41° 15' східної довготи. Крайній північний пункт – село Грем'яч (урочище Петрівське) Чернігівської області. «Крайній південний пункт – смт Форос Автономної Республіки Крим. Крайній західний пункт – село Соломоново Закарпатської області. Крайній східний пункт – село Рання Зоря Луганської області. Географічний центр України розташований на північній околиці села Мар'янівка Звенигородського району Черкаської області» [29].

У рельєфі України «переважають рівнини (95% від усієї площі), що належать до південно-західної окраїни Східноєвропейської рівнини. Вони поєднують Поліську, Придніпровську й Причорноморську низовини, що займають 70 % поверхні України, а також Волинську, Подільську, Придніпровську, Донецьку й інші височини [31] (рис.3).

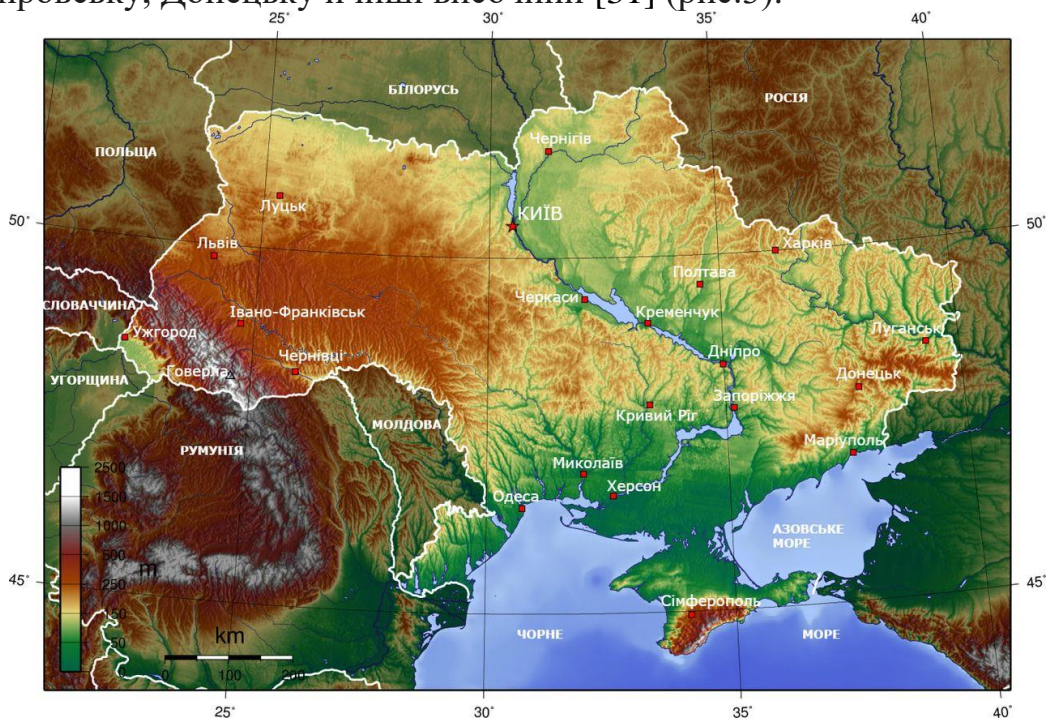

Рисунок 3 – Топографічна карта України

«Гірські масиви в Україні представлені частиною Карпатських гір – Українськими Карпатами, де розташована найвища вершина України – гора Говерла (2061 м над рівнем моря), й Кримськими горами, найвищою вершиною яких є гора Роман-Кош (1545 м)» [31].

Сейсмічність України «проявляється в західних, південно-західних і в південних районах, які розташовані поблизу потужного Середземноморсько-Альпійсько-Трансазійського сейсмогенного поясу планети, і де виділяються два основні сейсмічні регіони: Карпатський і Кримсько-Чорноморський. Значна частина території піддається впливам власних (місцевих) землетрусів і сильних підкорових землетрусів зони Вранча (Румунія)» [31].

На території України протікає «...63 119 річок і струмків загальною довжиною понад 206 тис. км, із них довжиною 10 км і більше — 3302[49]. Більшість річок належить до басейну Чорного й Азовського морів і лише з 2 % території води мають стік до Балтійського басейну (Сян і Західний Буг із їхніми притоками). Головні річки — Дніпро, Сіверський Донець, Південний Буг, Дністер, Дунай» [34].

Озер у країні близько 20 тис., з них лише 43 мають площу 10 км² і більше. «Найбільше озеро Українського Полісся – Світязь має площу 27,5 км². Більшу площу мають солонуваті озера лиманного походження – пидунайські (Ялпуг – 149 км²), причорноморські (штучно опріснений Кундук (Сасик) – 204,8 км²), кримські (солоне озеро Сасик-Сиваш – 71 км²). В Україні споруджено 1157 водосховищ і 28,8 тис. ставків. Найбільші водосховища – на Дніпрі (Кременчуцьке, Каховське, Київське, Канівське)» [36, 41] (рис.4).

Рисунок 4 – Гідрографічна карта України

Оскільки об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО одночасно є привабливими туристичними магнітами здійснимо їх порівняльний аналіз в Україні та Польщі. Станом на 2021 рік у Польщі є 17 об'єктів всесвітньої спадщини, 15 з яких є культурними, а два – природними.

Першими двома об'єктами, «внесеними до Списку всесвітньої спадщини, були соляні копальні у Величці та історичний центр Кракова в 1978 році. Останнім доповненням є Бещадський національний парк як продовження давніх і первісних букових лісів Карпат та інших регіонів Європи, включений до списку в липні 2021 року» [18]. «Чотири об'єкти є транснаціональними. Біловезька пуца належить Білорусі, Дерев'яні Церкви Карпатського регіону – Україні, Мускауерський парк / Парк Мужаківський – Німеччині, а праліси буку – 18 країнам Європи. Крім того, в попередньому списку є п'ять об'єктів» [18] (рис. 5).

Рисунок 5 – Розташування об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Польщі
Джерело: [18]

Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні «станом на 2023 рік налічує 8 найменувань, що приблизно становить 0,69% від загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі (1157 станом на 2023 рік)» [18].

12 жовтня 1988 року Україна, ще перебуваючи у складі СРСР, ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, а перша українська пам'ятка увійшла до переліку об'єктів

Світової спадщини 1990 року на 14-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО. Надалі «список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні поповнювався у 1998, 2005, 2007, 2011, 2013 та 2023 роках. Крім того, список пам'яток зазнавав змін та розширювався у 2005, 2008, 2011, 2017 та 2021 роках» [18].

Так, «2005 та 2021 роках зазнала змін буферна зона об'єкта Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі, Києво-Печерська лавра, 2008 року незначних змін зазнав об'єкт Ансамбль історичного центру Львова, 2011 року об'єкт Букові праліси Карпат було розширено внаслідок включення до Списку об'єктів Світової спадщини давніх букових лісів Німеччини, а 2017 року цей об'єкт було розширено додаванням об'єктів з 9 європейських країн, у тому числі було додано 9 українських об'єктів» [18].

З-поміж 8 об'єктів 7 є об'єктами культурного (критерії i-vi) й 1 — природного типу (критерії vii-x) (рис. 6).

Рисунок 6 – Розташування об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні
Джерело: [18]

Порівняльна характеристика об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Польщі та Україні представлена в табл. 1.

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Польщі та Україні

Україна			Польща		
Назва об'єкту	Розташування	Рік внесення до списку	Назва об'єкту	Розташування	Рік внесення до списку
Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі, Києво-Печерська лавра	Київ	1990 (незначні зміни 2005, 2021)	Історичний центр Кракова	Краків	1978 (незначні зміни 2010)
Львів – ансамбль історичного центру	Львів	1998 (незначні зміни 2008)	Королівські соляні шахти Величка і Бохні	Величка, Бохня	1978 (незначні зміни 2008; розширено 2008 та 2013)
Геодезична дуга Струве	Хмельницька обл., Одеська обл., Закарпатська обл., Чернівці	2005, 2007 (розширено 2011, 2017 та 2021)	Аушвіц-Біркенау	Освенцім	1979
Букові праліси Карпат та інших регіонів Європи		2007(розширено у 2011, 2017 та 2021 роках)	Біловезька Пуща		1979 (розширено в 1992 та 2014 роках)
Резиденція митрополитів Буковини та Далмації	Чернівці	2011	Історичний центр Варшави	Варшава	1980 (незначні зміни 2014)
Дерев'яні церкви карпатського регіону в Польщі та Україні	Львівська обл., Івано-Франківська обл., Закарпатська обл.	2013	Старе місто Замостя	Замостя	1992
Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора	Севастополь	2013	Середньовічне місто Торуня	Торунь	1997
Історичний центр Одеси	Одеса	2023	Замок Тевтонського ордену в місті Мальборк	Мальборк	1997
			Кальварія-Зебжидовська: монастирський архітектурно-парковий комплекс у стилі маньєризму	Кальварія-Зебжидовська	1999
			Церкви Миру в містах Явор і Свідниця	Явор, Свідниця	2001
			Дерев'яні церкви Південної Малопольщі	Малопольща	2003
			Парк Мускау/Парк Музаковські	Ленкниця	2004
			Зала Століття у Вроцлаві	Вроцлав	2006

Продовження табл. 1

	Букові праліси Карпат та інших регіонів Європи		2007 (розширено у 2011, 2017 та 2021 роках)
	Дерев'яні церкви карпатського регіону в Польщі та Україні	Малопольща, Підкарпаття	2013
	Свинцево-срібно-цинковий рудник Тарновські Гури та його система управління підземними водами	Сілезія	2017
	Доісторичний район видобутку смугастого кременю Кшемьонкі	Свентокшиське	2019

Джерело:[18]

У Польщі є 23 національні парки. «Більшість національних парків поділяються на суворо і частково охоронювані зони. Крім того, вони зазвичай оточені захисною буферною зоною, яка називається отуліна. У Польщі, зі змінами, внесеними Законом про охорону природи 2004 року, національний парк «охоплює територію виняткової екологічної, наукової, соціальної, культурної та освітньої цінності, площею не менше 1000 га, яка охороняє весь природи та якостей ландшафту Національний парк створюється з метою збереження біорізноманіття, ресурсів, об'єктів та елементів неживої природи та ландшафтних цінностей, відновлення належного стану природних ресурсів і компонентів та реконструкції спотворених природних середовищ, рослин, тварин і місць існування грибів» [8].

Територія національного парку поділяється на різні зони з використанням окремих методів збереження. Є зони суворої охорони, а також активні та ландшафтні. Території, що межують з національними парками, визначені як буферні зони. До буферної зони можуть входити охоронні території мисливських тварин, полювання на яких заборонено. Національні парки доступні для відвідування, але лише у спеціально відведених місцях і вздовж певних стежок, доріг і стежок.

Польські національні парки виконали численні дослідницькі програми і відіграють важливу роль в екологічній освіті суспільства. Національні парки можна відвідати, оскільки вони забезпечують добре розвинену туристичну інфраструктуру. Багато з них пропонують спеціально підготовлені стежки, навчальні центри та музеї природознавства [2].

Національні природні парки України – «заповідні території, що є частиною природно-заповідного фонду України. В них дозволено вільний доступ туристів. Загальна площа під захистом національних парків – близько 1 111 600 га (11 116 км²), або 1,84 % площі держави, в середньому 22 685 га (226,85 км²). Правові основи організації, охорони та ефективного використання національних природних парків України, як частини природно-заповідного фонду України, визначає Закон України «Про природно-заповідний фонд України»[33]. Порівняльна характеристика національних парків в Польщі та Україні представлена в табл. 2.

Таблиця 2 - Порівняльна характеристика національних парків в Польщі та Україні

Україна			Польща		
Назва	Рік створення	Площа, га	Назва	Рік створення	Площа, км ²
Азово-Сиваський	1993	52154	Babia Góra National Park	1955 (1933)	33.92
Білобережжя Святослава	2009	35223	Białowieża National Park	1947 (1932)	105.02
Білоозерський	2009	7014,4	Biebrza National Park	1993	592.23
«Бойківщина»	2019	12240	Bieszczady National Park	1973	292.01
Бузький Гард	2009	6138	Tuchola Forest National Park	1996	47.98
Великий Луг	2006	16756	Drawno National Park	1990	114.41
Верховинський	2010	12023	Gorce National Park	1981	70.29
Вижицький	1995	7928	Stołowe Mountains National Park	1993	63.40
Галицький	2004	14685	Kampinos National Park	1959	385.44
Гетьманський	2009	23360	Karkonosze National Park	1959	55.76
Голосіївський	2007	4525	Magura National Park	1995	194.39
Гомільшанські ліси	2004	14315	Narew National Park	1996	68.1
Гуцульщина	2002	32271	Ojców National Park	1956	21.46
Дворічанський	2009	3131,2	Pieniny National Park	1954 (1932)	23.46
Дермансько-Острозький	2009	1647,6	Polesie National Park	1990	97.62
Деснянсько-Старогутський	1999	16215	Roztocze National Park	1974	84.83
Джарилгацький	2009	10000	Słowiński National Park	1967	186
Залісся	2009	14836	Świętokrzyski National Park	1950	76.26
Зачарований край	2009	6101	Tatra National Park	1954 (1947)	211.64
Ічнянський	2004	9666	Ujście Warty National Park	2001	80.38
«Кам'янська Січ»	2019	12261,14	Wielkopolska National Park	1957	75.84
Кармелюкове Поділля	2009	16518	Wigry National Park	1989	150.86
Карпатський	1980	50303	Wolin National Park	1960	109.37
Королівські Бескиди	2020	8997			
Кременецькі гори	2009	6951,2			
Кремінські ліси	2019	7269			
Мале Полісся	2013	8762,7			
Мезинський»	2006	31035			
Меотида	2009	20720,9531			
Нижньодніпровський	2015	80177,80			
Нижньодністровський	2008	21311			
Нижньосульський	2010	16879			
Нобельський	2019	25318,81			

Продовження табл. 2

Олешківські піски	2010	8020,36
Північне Поділля	2010	15588
Подільські Товтри	1996	261316
Прип'ять-Стохід	2007	39315,5
Пирятинський	2009	12028,4
Приазовський	2010	78127
Святі Гори	1997	40609
Синеvir	1989	40400
Синьогора	2009	10866
Сколівські Бескиди	1999	35684
Слобожанський	2009	5244
Тузовські лимани	2010	27865
Ужанський	1999	39159
Хотинський	2010	9400
Цуманська пуца	2010	33475,34
Чарівна гавань	2009	6270
Черемоський	2009	7117,5
Шацький	1983	32515
Яворівський	1998	7079
Дністровський каньйон	2010	10829,18
Холодний яр	2022	6 833,5071
Куяльницький	2022	10 800,8867

Джерело: [33]

Історико-культурні ресурси відіграють важливу роль у формуванні туристичного попиту та створенні привабливого туристичного іміджу регіону чи держави. «Аналіз історико-культурних ресурсів українсько-польського прикордоння, їх оцінка, згрупування існуючих туристичних маршрутів є своєчасним дослідницьким завданням. Адже насичені історико-культурними об'єктами території певним чином визначають локалізацію інфраструктурного забезпечення і напрямки екскурсійно-туристичних маршрутів» [28].

В Україні існує закон «Про охорону культурної спадщини», згідно з яким всі об'єкти культурної спадщини поділяються на рухомі і нерухомі об'єкти, а за видами на археологічні, історичні, об'єкти монументального мистецтва, об'єкти архітектури і містобудування, об'єкти садово-паркового мистецтва, ландшафтні та об'єкти науки і техніки. Відповідно до цього закону існує також Державний реєстр нерухомих пам'яток України, в якому інформація про кожну пам'ятку подається відповідно до категорії: державного чи місцевого значення. У Польщі охоронну діяльність пам'яток регламентує закон «Про охорону пам'яток і догляд за пам'ятками», а інформація про пам'ятки ведеться в аналогічному Реєстрі пам'яток.

За проведеними Кузик С., Литвин Д. підрахунками (рис. 7), найбільшим за кількістю нерухомих пам'яток на українсько-польському прикордонні є місто Львів (2398).

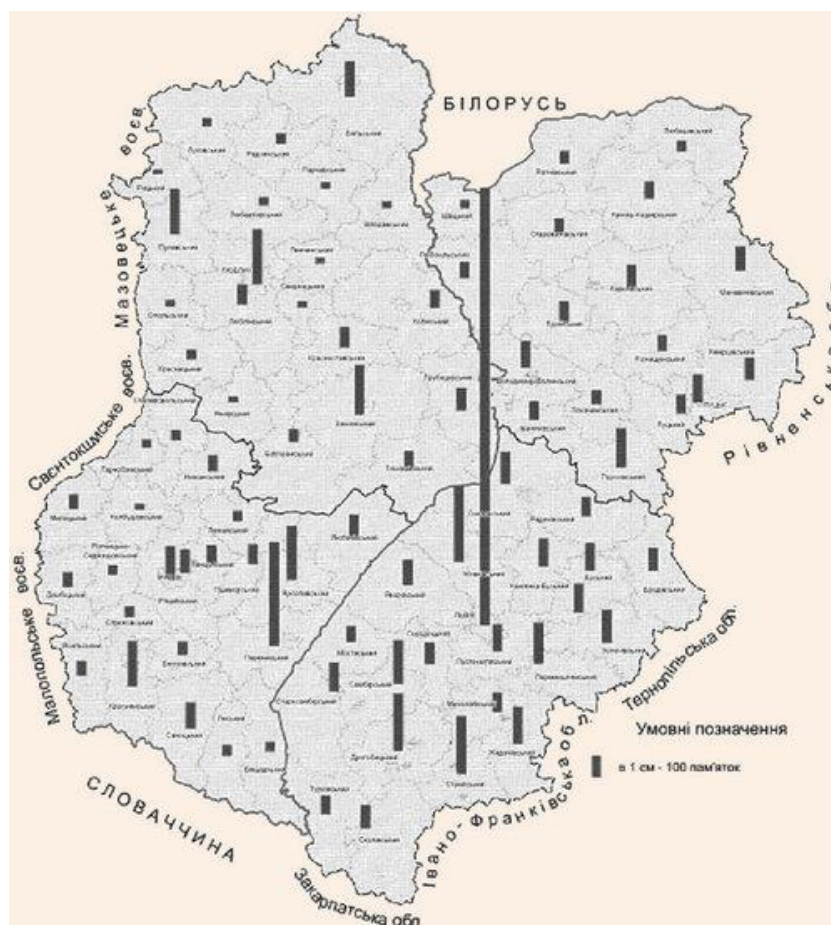

Рисунок 7 – Історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння в розрізі низових адміністративних районів, обласних і воєводських центрів
Джерело: [28]

За цим показником «обласний центр знаходиться на першому місці серед усіх міст України. На другому місці є місто Перемишль (Пшемисль) Підкарпатського воєводства, яке можна розглядати як одне із найпопулярніших міст на шляху переміщення туристів із Європи в Україну. Перемишль має показник 326, що, порівняно зі Львовом, набагато менше, хоча у регіональному масштабі це є значний історико-культурний центр. Понад 300 нерухомих пам'яток має також Жовківський район Львівської області, де історико-культурним центром виступає місто Жовква» [23]. Якщо підсумувати нерухомі пам'ятки в областях і воєводствах, то Львівська область за цим показником знаходиться на першому місці (понад 5 тис. пам'яток), на другому місці – Підкарпатське воєводство (понад 2 тис. пам'яток), у Волинській області і на Люблінщині приблизно по півтори тисячі пам'яток.

Окрім згаданого Жовківського району, «у Львівській області високе скупчення нерухомих пам'яток мають Дрогобицький і Стрийський райони (понад 200), які також можуть бути використані для розосередження туристичних потоків під час проведення міжнародних спортивних та

культурних акцій на території Львівщини і сусідніх з нею областей та воєводств українсько-польського прикордоння. У Підкарпатському воєводстві найвище скупчення нерухомих пам'яток мають вже згаданий Перемиський та Ярославський повіти, частина територій яких належить до українських етнічних земель⁷. Велику кількість нерухомих пам'яток у Підкарпатському воєводстві має також Кросненський повіт – 199» [27].

«У Люблінському воєводстві найпривабливішим за цим показником є м. Люблін (понад 200 пам'яток), серед повітів виділяються Замоїський і Пулавський повіти (понад 200), територією яких теж можуть проходити туристичні потоки з європейських країн. У Волинській області – північній зоні українсько-польського прикордоння, найбільшим скупченням нерухомих історико-культурних пам'яток (понад 200), виділяється лише Луцький район разом з обласним центром містом Луцьк [28].

Серед інших районів і повітів «значною кількістю історико-культурних пам'яток (від 100 до 200) виділяються у Львівській області – Самбірський, Перемишлянський, Золочівський, Жидачівський, Сокальський, Буський, Старосамбірський, Пустомитівський, Сколівський, у Волинській області – Горохівський, Ковельський, Маневицький, Турійський райони, у Підкарпатському воєводстві – Стжижувський, Сяноцький, Лю-бачівський, Ряшівський, у Люблінському – Хелмський і Бяльський повіти» [28].

Серед усіх нерухомих пам'яток українсько-польського прикордоння заслуговують на увагу архітектурні ансамблі старих міст, багато з яких зберегли в собі нашарування різних архітектурних стилів – від романського, готичного, ренесансового до бароко і модерну. «Сьогодні у світі еталоном привабливості території чи міста залишається його входження до Списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО. В українсько-польському прикордонні є три таких міста, центральні архітектурні ансамблі яких взяті під охорону цієї організації. Це Львів, Люблін і місто Замостя (Замосць) (Люблінське воєводство). До інших міст, які виділяються унікальними архітектурними ансамблями, належать Луцьк, Жешув (Ряшів), Жовква, Перемишль, Кросно, Дрогобич, Золочів, Володимир-Волинський та інші» [38].

Серед історико-культурних ресурсів українсько-польського прикордоння вагоме місце займають замки, які розміщені на території усіх чотирьох адміністративних одиниць першого порядку. «Найвідоміші з них у Львівській області – Олеський, Золочівський, Підгорецький (“Золота підкова”), Жовківський, Свірзький, Поморянський, у Волинській області – Луцький, Олицький, у Люблінському воєводстві – Люблінський, у Білій Підляській (Бялій Подлясці), Чемерниках, Яновці, у Підкарпатському воєводстві – у Ланьцуті, Дуклі, Ліську (Леську), Баранові Сандомерському, Дикові (Дзікові), Перемишлі, Красичині, Дубецьку, Ольховиці, Сяніку (Санок) (найбільший у Польщі). Істотною відмінністю українських і польських замків є рівень їхньої

збереженості» [24]. Так, на українській території немає жодного замку, в якому зберігся б його автентичний інтер'єр, хоча деякі з них непогано облаштовані сучасними музейними експозиціями. Ще численнішими в українсько-польському прикордонні є руїни стародавніх замків.

Дещо схожим, але не менш цікавим, ніж замковий, є туризм магнатськими резиденціями і палацами. Головними родинами, що залишили після себе чудові палацово-паркові ансамблі та пишні резиденції, були Собеські, Замоїські, Сенявські, Фірлеї, Любомирські, Мнішеки, згодом Потоцькі і Сангушки, роди українського походження Дідушицьких, Сапіг та інші. «Такі палаци туристи можуть відвідати у Львові, Журавні, Буську, Роздолі Львівської області; Ноздречі, Чарній, Наролі, Вільшаниці (Ольшаниці), Горинцю, Лежайську, Мелеці, Розвадові, Пше-ворську (Переворську), Жешуві (Ряшеві) Підкарпатського воєводства та Козлівці, Любартові, Наленчуві, Дембліні, Яблоні, Радзині, Рейовці, Грубешові, Коху, Опо-лі Любельському, Долгобичові Люблінського воєводства» [27].

Не менше привабливим напрямом культурно-пізнавального туризму може стати сакральний туризм, реалізований за допомогою автомобільних турів. «Адже у кожному повіті і районі прикордоння знаходиться хоча б декілька сакральних пам'яток архітектури національного чи місцевого значення. Найдавніші з них знаходяться на території відомих міст – Володимирі-Волинському, Львові (званому “містом ста церков”), Холмі (Хелмі), Любліні, Перемишлі та інших. Сакральні споруди українсько-польського прикордоння представлені костелами, церквами, синагогами та німецькими кірхами. Особливу культурну цінність мають пам'ятки дерев'яного сакрального зодчества» [27]. Найдавнішою дерев'яною автентичною церквою в українському прикордонні вважається церква у с. Потеличі Жовківського району. З польського боку – «лемківська дерев'яна церква в с. Улючі (біля Сяніка – пам'ятка XVII ст.). Унікальна і різноманітна архітектура дерев'яних споруд зосереджена з обидвох сторін кордону, де виділяється бойківський, лемківський та інші типи будівель. Дещо відмінна від карпатських церков архітектура волинських сакральних споруд» [38].

Українсько-польська співпраця у сфері збереження дерев'яної сакральної архітектури вилилася у спільний проєкт “Дерев'яні церкви українських і польських Карпат”, «головним завданням якого є внесення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО пам'яток дерев'яної сакральної архітектури Карпатського регіону. З цією метою у 2009 р. створено українсько-польську експертну групу, яка провела обстеження дерев'яних церков прикордонних територій України і Польщі. Відтак обрано вісім пам'яток. В межах досліджуваної території до цього списку ввійшли чотири церкви Львівської області – церква св. Юра у Дрогобичі, церква св. Духа у Потеличі Жовківського району, церква Собору Прев. Богородиці у с. Матків Тур-ківського району та

церква св. Трійці м. Жовкви» [23]. У Підкарпатському воєводстві такими спорудами є церква Різдва Найсвятішої Богородиці у м. Хотинець Ярославського повіту, церква св. Параскеви у м. Радруж Любачівського повіту, церква Архистратига Михайла у м. Смільник (Смольнік) Сяніцького повіту та церква Архистратига Михайла у Турянську (Туржанську) цього ж повіту. Вказані об'єкти можуть бути використані для прокладання нових туристичних маршрутів.

Важливим завданням залишається розробка і прокладання туристичних маршрутів з використанням науково обґрунтованого підходу, націленого на високу атрактивність і всесторонні людські потреби, безпеку, безперешкодність їх проходження. Основою для групування маршрутів стали інформаційні мапи та довідники, видані під егідою воєводських та обласних адміністрацій.

Мальовничість природи, «об'єднаної з мережею заповідних територій українсько-польського прикордоння, використовується для прокладання багатьох природничих туристичних стежок. Серед них маршрут, який так і називається – Природничий, проходить територією Люблінщини через Поліський національний парк та кілька ландшафтних парків (табл. 3). На цій трасі можна ознайомитися з рідкісними видами рослин і тварин, які підлягають охороні» [27]. Частинно подібним за своєю суттю є маршрут «Заповідними стежками Полісся», перлинами якого є Шацький національний природний парк та Черемський природний заповідник».

Таблиця 3 – Існуючі та нові туристичні маршрути українсько-польського прикордоння

Назва маршруту	Траса пролягання маршруту
Підкарпатське воєводство	
Родових гнізд Любомирських	Стальова Воля - Тарнобжег - Баранув Сандомирський - Кольбушова - Ряшів - Богухвала - Ланьцут - Переворськ - Ярослав - Перемишль - Красічин - Бірча - Сянік - Риманів (Риманув) - Кросно - Дукля
Гончарський	Медина Ланьцупька - Медина Глоговська - Залесе
Військовий	Медика - Лучичі (Лучице) - Дубавка - Бахів - Сенява - Перемишль
Люблінське воєводство	
Історичний	Люблін - Циців (Цицьов) - Витична (Витично) - Стоп'є (Стоп'є) - Холм - Дубенка (Дубенка) - Городло - Городок грудек - Масломичі (Масломеч) - Чермно - Комарів (Комарув) - Замостя
Природничий	Люблін - Надвепжанський ландш. парк - Уршулін (Уршулін) - Залужжя Старе (Залуче Старе) - Поліський нац. парк - Собіборський ландш. парк - Гнишів (Гнішув) - Березно (Бжезно) - Холмський ландш. парк - Холм
Надвіслянський	Аннополь - Юзефув - Пьотравін - Ходлік - Казімеж Дольни - Яновец - Пулави - Голамб - Демблін
Музейний	Люблін - Войцехів - Наленчів - Казімеж Дольни - Пулави - Собешин - Воля Гульовска - Воля Окжейска - Луків - Біла Підляська (Бяла Подляска)
Магнатських резиденцій	Люблін - Любартів - Козлівка - Кох - Чемерники - Радзинь Подляскі - Яблонь - Біла Підляська
Сакральної архітектури	Красник - Ходель - Казімеж Дольни - Коньсковоля - Вавольніца - Люблін - Любартів - Холм - Ухані (Ухане) - Замостя

Продовження табл. 3

Перетину культур	Люблін - Лучна (Ленчна) - Володава - Студянка (Студзянка) - Ортель Королівський (Ортел Крулевскі) - Лебедів (Лебедзев) - Костомлоти - Кодень - Яблочин (Ябленчна) - Холм
Пам'яток єврейської культури	Казімеж Дольни - Люблін - Лучна (Ленчна) - Влодава - Собібор (Собібур) - Ізбиця (Ізбіца) - Щебрешин (Щебжешин) - Юзефів (Юзефув) - Замостя
Церковний	Гребенне - Белзець (Белжец) - Томашів (Томашув Любельський) - Корчмін (Корчмін) - Будинин (Будинін) - Хлоп'ятин - Грубешів (Грубешув) - Холм
Львівська область	
Золота Підкова	Львів - Новий Милятин - Буськ - Олесько - Підгірці - Сасів - Золочів - Винники - Львів
Срібна Підкова	Львів - Новий Милятин - Олесько - Броди - Підкамінь
Королівська Жовківщина	Львів - Куликів - Жовква - Крехів - Рава Руська
Мальовниче Розточчя	Львів - Страдч - Івано-Франкове - Прилбичі - Яворів - Воля Любинська
Шляхами Пінзеля і Фредра	Львів - Годовиця - Наварія - Пустомити - Щирець - Грімно - Кліцько - Комарно - Рудки - Вишня - Великий Любінь - Оброшино - Зимна Вода
На межі двох морів	Львів - Старе Село - Бібрка - П'ятничани - Свірж - Перемишляни - Унів - Золочів - Поморяни
Князь Лев і святий Валентин	Львів - Оброшино - Великі Рудки - Самбір - Старий Самбір - Лаврів - Хирів - Доброміль - Скелівка - Сусідовичі
За білим золотом до Тустані	Львів - Миколаїв - Дрогобич - Урич - Корчин - Розгірче - Стрий - Миколаїв - Львів
В гості до білих хорватів	Львів - Заклад - Миколаїв - Стільсько - Дуброва - Берездівці - Гніздичів - Жидачів - Розділ
Перлини Белзького князівства	Львів - Жовква - Червоноград - Тартаків - Сокаль - Варяж - Белз
Волинська область	
Заповідними стежками Полісся	Шацький НПП - Згорани - Нечимне - Черемський прир. запов. Оконські джерела - ур. Лопатень - Цумань
Золота діадема Волині	Устилуг - Володимир-Волинський - Зимне - Загорів - Затурці - Торчин - Луцьк - Піддубці - Олика
Невідоме Полісся	Любомль - Ковель - Ратно - Камінь-Каширський - Любешів - Тростянець
Транскордонні маршрути	
Слідами Олександра Фредро	Жешув - Кросно - Сянік - Гічва (Гошев) - Балигород (Балігруд) - Тісна (Цісна) - Самбір - Ятвіги - Любінь Великий - Львів - Перемишль - Ярослав
Слідами бравого вояка Швейка	Радошиці (Радошице) - Команча - Височани - Загір'я (Загуж) - Сянік - Розпуття (Розпуце) - Ропенка (Ропенка) - Войткова - Коростенко (Кросценко) - Самбір - Рудки - Великий Любінь - Львів - Жовтанці - Колодно
Розточанський	Красник - Янів Любельський - ландш. парк Ліси Яновські - Білгорай - Звіринець - Розточанський нац. парк - Краснобрід - Сусец - Гребенне - Рава-Руська - Потелич - Крехів - Жовква

Джерело: [28]

Своєрідність таких туристичних трас полягає в тому, що на маршруті разом із пізнанням історії та культури певної території турист має змогу помилуватися унікальними природними ландшафтами. До них можна

зарахувати маршрути “Надвіслянський”, “Історичний”, “Музейний”, а також “За білим золотом до Густані”, “Перлини Белзького князівства”.

Окрему групу маршрутів складають ті, що проходять через численні збережені з обох боків прикордоння замки, резиденції та палаци. «На Львівщині це вже згадувана “Золота підкова Львова”, “Срібна підкова”, “Королівська Жовківщина”, на Люблінщині аналогічною за своєю суттю є подорож магнатськими резиденціями, а у Підкарпатському воєводстві – маршрут “Родовими гніздами Любомирських”. Примітно, що на території українського прикордоння, на відміну від польського, практично не збереглися автентичні інтер’єри палацових і замкових споруд» [39]. Тому, для українського туриста особливо цікавими можуть бути замок Потоцьких у м. Ланьцуті XVI ст., а також палац Замойських у Козлівці поблизу Любліна, де можна відчутти справжній дух тогочасного життя магнатів, відображений у розкоші та помпезності облаштованих покоїв, красі збереженого парку і садиб.

Яскравою особливістю українсько-польського прикордоння є факт збереження на цій території пам’яток багатьох народів. «Окрім українців та поляків, тут проживали євреї, німці, вірмени та представники інших народів, тому досліджувану територію називають місцем “перетину культур”, хоча кожна із цих культур завжди була окремою як в релігійному, так і побутовому сенсі» [39]. Саме тому існує група т. зв. сентиментальних маршрутів, які дозволяють ознайомитися з пам’ятками різних народів. «Таким прикладом є маршрути “Пам’ятками єврейської культури” і “Перетину культур”. Уздовж них можна ознайомитися не лише із давніми синагогами у Казімежі Дольному, Ленчній, Володаві (Влодаві), Юзефові (Юзефуві) та ін., а й відвідати концентраційний табір Майданек у Любліні, мусульманські цвинтарі у Студзянці (Студзянці) та Лебедєві (Лебедзєві) тощо» [1].

З-поміж загальної кількості маршрутів окремо виділяються такі, які присвячені видатним особистостям. «На українсько-польському прикордонні до них можна зарахувати маршрути “Шляхами Пінзеля і Фредра”, “Князь Лев і святий Валентин” (Львівська область), а також два транскордонні маршрути “Слідами Олександра Фредра” та “Слідами бравого вояка Швейка”. Останній починається у Чехії, проходить через Австрію, Угорщину, Словаччину, Польщу і завершується в Україні. За словами дослідника А. Дороша⁹, Швейк пройшов пішки і проїхав поїздом по Галичині щонайменше 400 км, що, безумовно, заслуговує на увагу, хоча цей маршрут на українській території залишається не до кінця розробленим» [1]. Маршрут, присвячений відомому польському комедіографу О. Фредрові, може бути цікавим не лише для поляків, але й для українців, оскільки О. Фредро був дідом однієї з найвідоміших постатей Української Греко-Католицької Церкви – митрополита Андрея Шептицького.

Безперечно, найбагатшим історико-культурним надбанням усього прикордоння є сакральна спадщина. «До вже існуючих маршрутів

(“Церковного” та “Сакральної архітектури”, що проходять територією Люблінщини), слід додати ті, що охоплюють дерев’яну сакральну спадщину українських етнічних земель Підкарпатського воєводства у Бещадському, Любачівському, Ліському і Перемишльському повітах, продовживши їх на територію Львівщини у напрямку Старої Солі, Дрогобича, Комарно і Львова, де знаходиться музей народної архітектури і побуту в Шевченківському гаю. Заслуговують уваги також дерев’яні церкви Волині, адже деяким з них є понад 300 років» [23]. Численними на території прикордоння є місця паломництва з чудотворними іконами та місця відпусту, до яких треба прокласти паломницькі маршрути. «У Волинській області таким місцем є м. Луцьк, де зберігається ікона Волинської Богоматері, найдавніша пам’ятка вітчизняної малярської школи, та ікона Холмської Богородиці XI–XII ст., с. Зимне. На території Люблінщини є чимало сакральних місць, куди можна продовжити цей маршрут: Яблочин, Кодень, Кос-томлоти, Пратулин (Пратулін), Янів Підляський та Лешна Підляська. На Львівщині паломницькі маршрути можуть проходити Креховом, Страдчем, Львовом та Уневом» [38].

Ще один маршрут зацікавить любителів військового краєзнавства – “Військовий”, який проходить територією Підкарпатського воєводства, де збереглися унікальні об’єкти оборонної архітектури часів двох світових воєн. Відвідуючи його, можна ознайомитися із фортецею Перемишля, де було загалом 60 фортів. Також у Підкарпатському воєводстві збереглися близько 250 об’єктів укріплень “Лінії Молотова”, що створювалась напередодні німецько-радянської війни.

Одним із найпривабливіших туристичних маршрутів нашого сьогодення «є Роз-точанський транскордонний маршрут, оскільки у ньому поєднані унікальна природа мальовничого горбогір’я Розточчя, численні сакральні пам’ятки, а також два міста, занесені до Списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО – Львів та Замостя» [39].

Отже, українсько-польське прикордоння з його найрізноманітнішими історико-культурними і природними ресурсами, які складають високу атрактивну цінність, має увійти до пакету послуг туристичних агенцій, які обслуговуватимуть внутрішніх і зовнішніх туристів. Це сприятиме не лише популяризації унікальних пам’яток історії, архітектури, природи, а й краще завантажить туристичну інфраструктуру України і Польщі, що приведе до зростання економічної ефективності туристичної діяльності.

Туризм «виступає однією з важливих складових частин сучасних українсько-польських міждержавних відносин. Незважаючи на всі політичні та економічні проблеми останніх років, туризм виступає тією зв’язуючою сферою у взаєминах України й Польщі, що не просто сприяє активізації двосторонніх контактів, позитивно впливає на гуманітарну міждержавну взаємодію, а й

допомагає налагодженню міжлюдських контактів, добросусідських відносин, міжнаціональному примиренню» [38].

Окрім того, «співпраця України та Республіки Польща у сфері туризму є, по-перше, одним із важливих кроків на шляху європейської інтеграції України; по-друге, важливим для української сторони каналом запозичення й упровадження багатого досвіду Республіки Польща у цій сфері, а по-третє, реальним простором матеріалізації євроінтеграційних процесів, які найбільше проявляються саме на регіональному, прикордонному рівнях» [30].

«Одним з елементів українсько-польського співробітництва в галузі туризму та культури є використання польського досвіду у реформуванні менеджменту культурної галузі України, підтримки Польщею інтеграції українського культурно-мистецького середовища у загальноєвропейський культурний простір та поширення здобутків української культури» [30].

З цією метою організуються фестивалі українського мистецтва у Польщі, виставки, обміни художніми колективами, покази фільмів, гастролі театрів, музичних виконавців та гуртів, проводяться різноманітні майстер-класи.

У тісній співпраці з українськими громадськими організаціями в Польщі, польськими неурядовими організаціями та державними інституціями щорічно проводиться низка цікавих заходів, спрямованих на популяризацію української культури, мистецтва, звичаїв і традицій, зокрема [30]:

- фестиваль «Українська весна»;
- фестиваль «Лемківська ватра» у Ждині;
- фестиваль «Битівська ватра» у Битові;
- фестивалі української культури «На Івана, на Купала» та «Підляська осінь»;
- загальнопольські Дні українського театру;
- міжнародний фестиваль українського театру «Схід — Захід»;
- театральний фестиваль «Напрямок Схід»;
- міжнародний фестиваль телерадіопрограм «Калинові мости»;
- фестиваль української культури Е-Коломия в Гурові Ілавецькому;
- фестиваль «Схід культури»;
- фестиваль сучасного українського кіно «Україна»;
- міжнародний фестиваль «Лодзь чотирьох культур»;
- фестиваль «Україна в центрі Любліна»;
- «Дні України», які проводяться як на регіональному рівні, так і серед студентської та учнівської молоді в різних населених пунктах та навчальних закладах Польщі. Під час цих заходів громадяни Польщі мають змогу ознайомитися з українськими традиціями, виступами українських творчих колективів, відвідати презентації української гастрономії.

Численні мистецькі заходи «не тільки засвідчують плідну взаємодію України й Польщі на культурно-гуманітарному напрямі та створюють майданчик для застосування інструментів публічної дипломатії, а й сприяють поглибленню міжлюдських контактів між українцями та поляками, що є запорукою успішного розвитку стратегічного партнерства між двома країнами» [35].

Ефективними майданчиками «українсько-польського культурно-гуманітарного співробітництва стали Міжнародний кінофестиваль «Warszawski Festiwal Filmowy» та фестиваль українського кіно «Ukraina! Festiwal Filmowy», які окрім промоції сучасного українського кінематографу та успішної співпраці обох країн в галузі культури привертають увагу громадськості до важливих для України та усього демократичного світу питань» [30].

Важливим напрямом є також реалізація проєктів впровадження аудіогідів українською мовою в провідних музеях Польщі. На сьогодні аудіогіди, що «розмовляють» українською, запроваджено в[30]:

- Музеї історії польських євреїв POLIN (Варшава)
- Музеї Варшавського повстання (Варшава)
- Королівському замку (Варшава)
- Національному музеї (Варшава)
- Європейському центрі солідарності (Гданськ)
- Королівському замку на Вавелі (Краків)
- Краківському музеї князів Чарторийських (Краків)
- Музеї сучасного мистецтва (Вроцлав)

У 2020 році в Польщі у сфері публічної дипломатії відбулося понад 100 заходів, направлених на популяризацію туристичного та інвестиційного потенціалу України, сучасної української культури та мистецтва, визначних пам'ятних дат в історії України та Польщі.

«У Польщі щорічно реалізується низка українсько-польських культурних проєктів у співпраці та за підтримки Українського інституту, зокрема Дні української музики у Варшаві, фестиваль українського кіно «Ukraina! Festiwal Filmowy», Міжнародний театральний фестиваль «Близькі Незнайомі» та багато інших» [35].

Успішною є співпраця у сфері реалізації спільних проєктів в рамках Українсько-Польської Ради обміну молоддю за підтримки Міністерства молоді та спорту України та Міністерства освіти і науки Республіки Польща.

На сьогодні українською та польською національними керуючими установами у рамках здійснення українсько-польських обмінів молоддю реалізовано понад 344 проєкти, учасниками яких стали понад 11236 осіб.

Тематика молодіжних проєктів[30]:

вивчення спільного минулого і культурної спадщини;

підтримка активної громадянської позиції та підвищення рівня компетентності молоді для її участі та інтеграції у суспільне життя, у т.ч. шляхом популяризації підприємництва та волонтерства;

поглиблення співпраці та обмін досвідом між молодіжними працівниками, молодіжними центрами та молодіжними організаціями у сфері технічної і галузевої освіти з урахуванням впровадження цифрових технологій;

зміцнення ініціатив молоді з об'єднаних територіальних громад України та сільських місцевостей і малих міст Республіки Польща з урахуванням викликів сучасного світу;

зміцнення міжкультурного діалогу шляхом створення умов для відкритості і толерантності серед молоді.

Управління туризмом та фінансування в Польщі. У 2021 році Міністерство спорту і туризму перебрало відповідальність за туризм від Міністерства економічного розвитку. Міністерство спорту і туризму відповідає за всі питання, пов'язані з туризмом, включаючи управління сектором, законодавство та регулювання[6].

Міністерство також контролює Польську туристичну організацію, яка відповідає за маркетинг і просування Польщі як туристичної дестинації та забезпечує розвиток і функціонування польської туристичної інформаційної системи. Організація має 14 міжнародних представництв, розташованих на ринках, що вже склалися, і на ринках, що розвиваються, і співпрацює з регіональними та місцевими туристичними організаціями та іншими, залученими до просування та розвитку туризму на регіональному рівні.

На субнаціональному рівні першочергову роль у розвитку туризму відіграють регіональні органи влади, а також органи місцевого самоврядування на рівні округу та муніципалітету. Завдання місцевого або регіонального рівня поділяються на дві групи: завдання державного сектору, які не передані іншим органам згідно з відповідним законодавством; та завдання, доручені Національним урядом.

Регіональні туристичні організації (РТО) – це організації, в рамках яких здійснюється співпраця між місцевою владою (зокрема на рівні воєводства, тобто провінції) та індустрією туризму, зокрема у сфері споживчого маркетингу та просування географічної території, яку охоплює організація. діяльності, як в країні, так і за кордоном. РТО має юридичний статус асоціації. Окрім просування, його роль зазвичай включає підтримку функціонування та розвитку систем туристичної інформації, ініціювання, оцінку та підтримку планів розвитку та модернізації туристичної інфраструктури, а також співпрацю з Польською туристичною організацією (рис. 8).

На місцевому рівні існує близько 130 місцевих туристичних організацій. Завдання включають класифікацію місцевих готельних об'єктів, нагляд і реєстрацію компаній і підприємців, які працюють як турагенти або

туроператори, а також реєстрацію інших спеціальних професій, таких як гірські гіді.

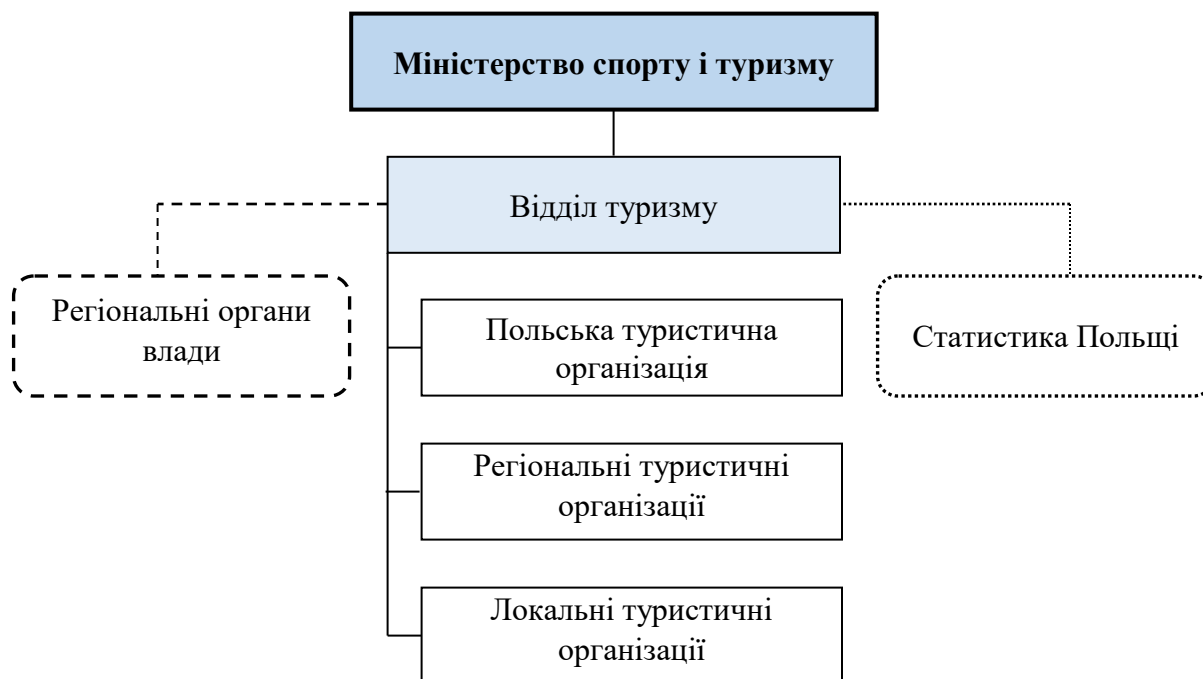

Рисунок 8 – Організаційна схема органів туризму в Польщі

Джерело: [6]

Міністерством спорту і туризму було засновано Раду туристичних експертів для розвитку туризму в Польщі. Рада, що складається з експертів і практиків, покликана підтримувати ініціативи на користь сектору, який сильно постраждав від пандемії COVID-19. 2022-23 роки стануть періодом формування нових середньо- та довгострокових програм, пов'язаних із трансформацією та розвитком туризму на рівні ЄС та національних рівнях.

У 2018 році туристичний бюджет склав 60,9 млн злотих, у тому числі бюджет Польської туристичної організації – 49,5 млн злотих. Крім того, у 2014-2020 роках структурні фонди ЄС підтримували конкретні проекти туристичного сектора. Бюджет збільшувався з року в рік і загалом збільшився на 26,9% з 2014 року. Згідно з проектом бюджету на 2020 рік, асигнування на туризм становить 61 мільйон злотих разом із 181 000 злотих із фінансування проекту ЄС. У 2021 році туристичний бюджет становив 66,5 млн злотих, що на 4,7 млн злотих більше порівняно з 2020 роком, у тому числі 56,1 млн злотих для Польської туристичної організації. Крім того, у 2021-2027 роках конкретні проекти в туристичному секторі підтримуються структурними фондами ЄС, такими як Зелена угода ЄС.

Туристична політика та програми Польщі. Програма розвитку туризму визначала цілі до 2020 року. Міністерство економічного розвитку і технологій

розпочало роботу над розробкою нового програмного документу для туризму. Зараз триває робота з розробки прогнозової діагностики для стратегічного документу. Найбільш важливими завданнями для туристичного сектора є пом'якшення наслідків пандемії та війни Росії в Україні. Програма має на меті визначити напрямки розвитку та трансформації туризму, підвищити стійкість до будь-яких майбутніх криз і забезпечити безперервний розвиток сектору. Важливим елементом усіх запланованих заходів є принципи сталого розвитку. Діяльність включатиме дослідження та аналіз, освіту та навчання, розвиток туристичного продукту та підтримку просування. Також триває робота над забезпеченням відповідних законодавчих рішень, які сприятимуть цим цілям[6].

Польща використовує кризу COVID-19 як можливість запровадити інновації в туризмі, прискорити зелену трансформацію та внести необхідні регуляторні зміни. Фінансова підтримка туристичного сектора допомогла йому вижити. У короткостроковій перспективі суттєва підтримка та допомога в реконструкції допомогли сектору перейти від стану стагнації до повноцінної роботи. Допомога в обробці коштів, навчання та посилення конкурентоспроможності є пріоритетами на найближче майбутнє. Через зростання цін Польща запровадила такі рішення, як так званий «антиінфляційний щит». Крім того, Польща проводить заходи, щоб запевнити всіх туристів, що це безпечний напрям.

Відродження туризму базується на[6]:

- сталому розвитку;
- підвищенні конкурентоспроможності МСП, які є основою туристичного сектору;
- дослідженні та передачі знань, зокрема з використанням великих даних;
- розробці та застосуванні сучасних цифрових інструментів у туризмі (зеленої трансформації);
- використанні туризму як інструменту для соціального та професійного розвитку, таким чином пропонуючи можливості більш маргінальним громадам.

Пандемія вимагала перенесення пріоритетів з довгострокового планування на негайні дії для підтримки галузі. У довгостроковій перспективі головною метою національної туристичної політики Польщі є посилення розвитку конкурентоспроможного та інноваційного туристичного сектора шляхом підтримки організацій та ініціатив, дотримуючись принципів сталого розвитку. Підхід зосереджений на сучасній системі управління туризмом, процесі цифровізації та навчанні професій, пов'язаних із туризмом.

Польща запровадила різноманітні фонди підтримки, щоб допомогти туристичному бізнесу пережити пандемію COVID-19. Серед них [6]:

1. Фонд відшкодування туристичних витрат: фонд налічує приблизно 300 мільйонів злотих у вигляді грантів понад 100 000 одержувачам, що запобігає багатьом банкрутствам і стабілізує фінансову ситуацію в секторі.

2. Польський туристичний ваучер: ваучер, який покриває одноразовий платіж у розмірі 500 злотих за кожну дитину віком до 18 років і додатковий платіж у розмірі 500 злотих для дітей з обмеженими можливостями, який можна витратити на послуги готелів або туристичних заходів.

3. Фонд сприяння туризму: фонд, який надавав туроператорам позики на випадок майбутнього скасування певних турів за надзвичайних і неминучих обставин.

4. Програма підтримки органів місцевого самоврядування в гірській місцевості: програма, яка реалізується для підтримки органів місцевого самоврядування в гірській місцевості. Кошти можуть бути спрямовані на інвестиції в будівництво, розширення, реконструкцію та модернізацію туристичної та комунальної туристичної інфраструктури.

5. Програма польських курортів: виділяє кошти приблизно 250 мільйонів злотих на підтримку курортних муніципалітетів. Державна підтримка покриє до 98% інвестиційних витрат.

Управління туризмом в Україні. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів) є Міністерство інфраструктури України [43]:

Міністерство інфраструктури України відповідно до покладених на нього завдань [43]:

- визначає пріоритети та здійснює заходи щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів)
- поширює соціальну рекламу у сфері туризму;
- організовує облік туристичних ресурсів України, забезпечує їх раціональне використання та охорону;
- визначає перелік посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційні вимоги до них;
- бере участь у розробленні програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури;
- проводить дослідження туристичного ринку, готує і поширює інформацію про Україну та її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави;
- затверджує і виконує прогностичні і програмні документи з питань розвитку туризму і курортів в Україні;

- затверджує порядок оформлення ваучера на надання туристичних послуг та його використання;
- затверджує положення про комісію із встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), та положення про комісію з апеляцій;
- затверджує форму свідоцтва про встановлення готелю чи іншому об'єкту, що призначається для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), відповідної категорії.

Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра інфраструктури, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів) [43](рис. 9).

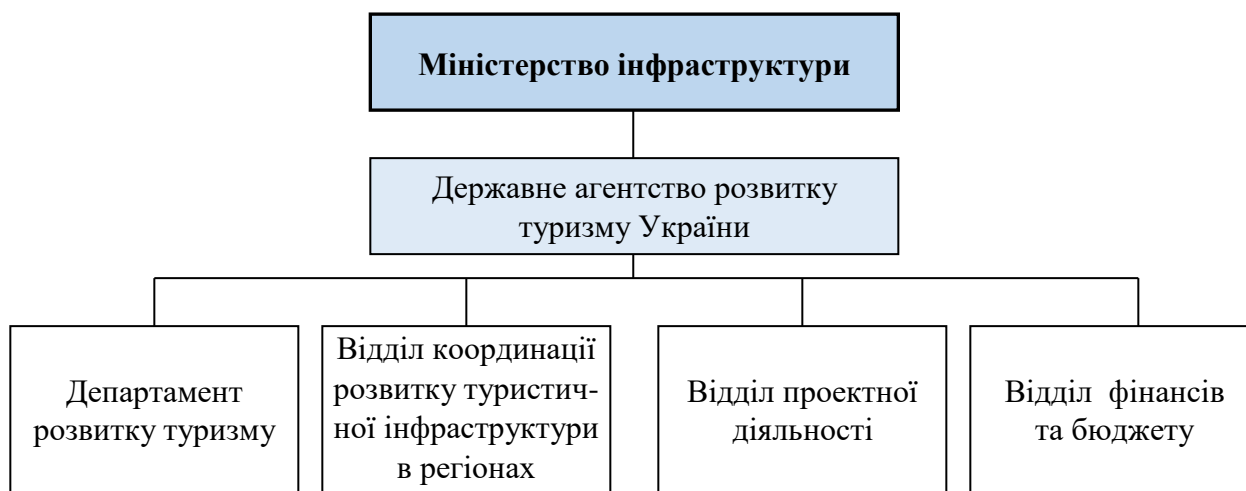

Рисунок 9 – Організаційна схема органів туризму в Україні
Джерело: розроблено автором за даними [42, 43]

Основними завданнями ДАРТ є: «1) реалізація державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів); 2) внесення на розгляд Міністра інфраструктури пропозицій щодо формування державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів)» [42].

ДАРТ відповідно до покладених на нього завдань [42]:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові інфраструктури, бере участь у погодженні проектів законів, інших

нормативно-правових актів, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади;

2) за дорученням Міністра інфраструктури в установленому порядку бере участь у діяльності міжнародних організацій та забезпечує виконання зобов'язань, що випливають з членства в таких організаціях;

3) залучається до розроблення та виконання програм розвитку туризму і курортів в Україні;

4) розробляє та подає в установленому порядку Міністрові інфраструктури пропозиції щодо:

- організації обліку туристичних ресурсів України та забезпечення їх раціонального використання та охорони;

- визначення переліку посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційних вимог до них;

- порядку створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів;

- розроблення програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури;

- порядку оформлення ваучера на надання туристичних послуг та його використання;

- положення про комісію із встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), та положення про комісію з апеляцій;

- форму свідоцтва про встановлення готелю чи іншому об'єкту, що призначається для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), відповідної категорії;

5) забезпечує створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів;

6) бере участь у створенні та веденні Державного кадастру природних лікувальних ресурсів;

7) здійснює відповідно до законодавства встановлення відповідних категорій об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, закладам харчування, курортним закладам тощо), видає свідоцтва про встановлення об'єктам туристичної інфраструктури відповідної категорії та веде реєстр свідоцтв про встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури;

8) здійснює заходи щодо підвищення конкурентоспроможності туристичного ринку, в тому числі заходи, пов'язані з інтеграцією національного туристичного ринку в єдиний європейський туристичний простір;

9) надає пропозиції та залучається до проведення досліджень туристичного ринку, підготовки та поширення інформації про Україну і її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині

держави, зокрема шляхом організації презентацій про туристичні можливості України, робочих нарад, конференцій, семінарів тощо, а також участі у виставкових заходах як в Україні, так і за кордоном;

10) за дорученням Міністра інфраструктури в установленому порядку бере участь у підготовці проектів міжнародних договорів України, готує пропозиції щодо укладення і припинення дії таких договорів, укладає міжнародні договори, забезпечує виконання зобов'язань України за міжнародними договорами з питань, що належать до його компетенції;

11) за дорученням Міністра інфраструктури бере в установленому порядку участь у міжнародних заходах з питань туризму, міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;

12) залучається в установленому порядку до надання суб'єктам туристичної діяльності методичної, консультативної та іншої допомоги;

13) залучається до поширення соціальної реклами у сфері туризму та курортів;

14) забезпечує координацію діяльності курортних закладів (незалежно від форми власності), пов'язаної з використанням лікувальних ресурсів, а також діяльності підприємств, установ та організацій, які обслуговують курорти;

15) забезпечує розгляд клопотань про оголошення природних територій курортними;

16) погоджує клопотання про оголошення природних територій курортними з власниками чи користувачами земельних ділянок;

17) забезпечує розроблення проектів оголошення природних територій курортними;

18) організовує створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сфері;

19) забезпечує розвиток в'їзного та внутрішнього туризму та курортів;

20) вносить пропозиції Мінінфраструктури щодо вдосконалення системи обліку, звітності та статистичної інформації у сфері туризму та курортів;

21) вносить пропозиції Мінінфраструктури щодо розроблення стандартів, діяльності із сертифікації, проведення робіт з підтвердження відповідності у сфері туризму;

22) залучається до визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень у сфері туризму та проведення науково-дослідних робіт у сфері туризму;

23) бере участь у реалізації державної інвестиційної політики у сфері туризму та курортів;

24) видає ліцензії на право провадження туроператорської діяльності та веде ліцензійний реєстр суб'єктів туроператорської діяльності;

25) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням туроператорами ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності;

26) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю ДАРТ, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

27) здійснює функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

27-1) забезпечує організацію та проведення мистецьких конкурсів з метою реалізації проектів, спрямованих на здійснення заходів з розкриття туристичного потенціалу України;

28) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Після досягнення рекордного рівня в 21,2 мільйона міжнародних туристичних прибуттів у 2019 році, Польща зафіксувала лише 8,4 мільйона прибуттів у 2020 році, що на 60,2% менше. Німеччина залишається найбільшим вихідним ринком, на яку припадає 40,7% в'їзного туризму. Другим за величиною джерелом ринків була Україна (12,1%). У 2020 році надходження від міжнародного туризму скоротилися на 60,7% до 28,1 млрд злотих, що становить 2,1% загальних доходів від експорту.

У 2021 році кількість міжнародних прибуттів зросла до 9,7 мільйона, але залишилася на 54% нижче рівня до пандемії. У Польщі зафіксовано швидке відновлення внутрішнього туризму: у 2021 році відвідало 46,3 мільйона внутрішніх туристів, що лише на 7,4% нижче рівня 2019 року.

Рисунок 10 –Компаративний аналіз динаміки міжнародних туристичних прибуттів в Україні та Польщі, млн. осіб

Джерело: складено автором за даними [10-16]

У період з 2010 по 2019 роки, в Україні спостерігалася хвилюподібна динаміка міжнародних туристичних прибуттів, з періодами зростання та зниження. У 2014 році кількість міжнародних туристичних прибуттів знизилася до приблизно 24,7 млн., що було пов'язане зі складною політичною та економічною ситуацією в цей період. Після 2014 р. в Україні зафіксовано зростання міжнародних туристичних прибуттів. Наприклад, за даними Світової організації туризму (UNWTO), у 2019 році кількість міжнародних туристичних прибуттів до України зросла на 19% порівняно з попереднім роком, досягнувши позначки у 14,2 мільйонів. Однак, з початком пандемії COVID-19 у 2020 році глобальний туристичний рух сильно постраждав. Україна також відчула негативний вплив пандемії на туристичну індустрію, зі значним зменшенням кількості міжнародних туристичних прибуттів.

Рисунок 11 –Компаративний аналіз динаміки міжнародних туристичних надходжень в Україні та Польщі, млн. дол. США

Джерело: складено автором за даними [4, 10-16]

Витрати на міжнародний туризм об'єднують туристичні витрати відвідувачів-нерезидентів у межах базової економіки (експорт) із туристичними витратами відвідувачів-резидентів за межами цієї економіки (імпорт).

Протягом 2009-2022 рр. витрати на міжнародний туризм в Україні збільшились з 3,3 млрд. дол. США у 2009 р. до 19,84 млрд. дол. США у 2022 р. Аналогічна тенденція спостерігалась і у Республіці Польща, проте збільшення не було таким суттєвим. Аналізований показник у 2022 р. збільшився на 3,3% у порівнянні з 2009 р. Більш детальний аналіз рис. свідчить про чередування піків та спадів в загальній динаміці витрати на міжнародний туризм в обох країнах. Так, у 2010 р. витрати на міжнародний туризм в Україні склали 3,74 млрд. дол. США, що на 12,31% більше за попередній рік. В 2011 р. показник зріс до 4,46 млрд. дол. США, продемонструвавши темп приросту 19,25%. У 2012 р. витрати збільшились і склали 5,1 млрд. дол. США. У 2013 р. витрати на міжнародний туризм в Україні продовжили зростання, досягнувши 5,75 млрд. дол. США (+12,94% до попереднього року). У 2014 р. було зафіксовано скорочення, яке склало 12,15%. У 2015 р. відбулося несуттєво збільшення витрат – 0,79% (0,04 млрд. дол. США). У 2016 р. витрати на міжнародний туризм в Україні зросли на 17,06% та досягли 5,97 млрд. дол. США.

Рисунок 12 –Компаративний аналіз динаміки витрат на міжнародний туризм в Україні та Польщі, млн. дол. США, 2009-2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [9, 17]

Позитивний тренд продовжувався до 2019 р., коли аналізований показник досяг 8,52 млрд. дол. США. Суттєве скорочення витрати на міжнародний туризм в Україні у 2020 р. викликано безпрецедентним зниженням туристичних потоків по всьому світу у зв'язку із пандемією Covid-19. Різке збільшення аналізованого показника у 2022 р. пов'язано із стрімкою вимушеною імміграцією населення України у зв'язку зі збройним конфліктом.

Проаналізуємо показники зовнішньої торгівлі туристичними послугами. Експорт послуг – надання послуги резидентами-виробниками країни резидентам іншої країни. Послуги з подорожей охоплюють товари і послуги, придбані в країні відвідування нерезидентами цієї країни для власного споживання або подальшої передачі третій особі. Сюди відносяться послуги з проживання, витрати на продукти харчування та напої, витрати на транспортне обслуговування на території країни відвідування (споживання яких здійснюється на території країни-виробника). Також уключаються витрати на подарунки, сувеніри та будь-які інші предмети, придбані для особистого користування приїжджими, які можуть бути вивезені з відвідуваної країни. Уключаються куплені нерезидентом або надані нерезиденту під час подорожі товари і послуги для власного користування або подарунки, які за інших обставин можна було б віднести до інших груп, такі як поштові послуги, телекомунікаційні послуги та транспорт. Сюди також уключаються транспортні послуги, надані в межах країни відвідування, коли такі послуги надаються транспортними компаніями-резидентами такої країни, за винятком міжнародних пасажирських перевезень. Туристичні послуги охоплюють товари і послуги, придбані особами, що виїжджають за кордон, у цілях, відмінних від ділових, наприклад, для проведення відпустки, участі в розважальних і культурних заходах, відвідування друзів і родичів, паломництва, а також для навчання і проходження курсу лікування. Вартість експорту послуг – вартість окремого виду послуги, наданої юридичною особою – резидентом України іноземному суб'єкту господарської діяльності як на території України, так і за її межами згідно з договорами (контрактами). До обсягів експорту послуг уключаються надходження коштів від нерезидентів за надані послуги.

За досліджуваний період експорт послуг, пов'язаних з подорожами в Україні досяг свого піку у 2008 р. – 5768 млн. дол. США та почав поступово знижуватись, опинившись на відмітці 950млн. дол. США у 2021. Найменше значення експорту було зафіксовано у 2020 р. Критичним роком можна вважати 2014 р., після якого аналізований показник так і не піднявся до довоєнного рівня.

На відміну від України, експорт послуг, пов'язаних з подорожами в Польщі, починаючи з 2005 р. поступово збільшувався, досягши у 2021 р. 9099,5 млн. дол. США. Проте за аналізований період спостерігалось чергування піків та спадів. Зниження експорт послуг, пов'язаних з подорожами було зафіксовано

у 2009 р. на 23%, 2015 р. на 11,3%, 2019 р. на 0,002% та 2020 р. на 41,4% у порівнянні з попередніми роками. Натомість пікі спостерігались у 2008 р. - 11821,186 млн. дол. США, 2014 р. – 10274,2 млн. дол. США, 2018 р. - 14013,553 млн. дол. США

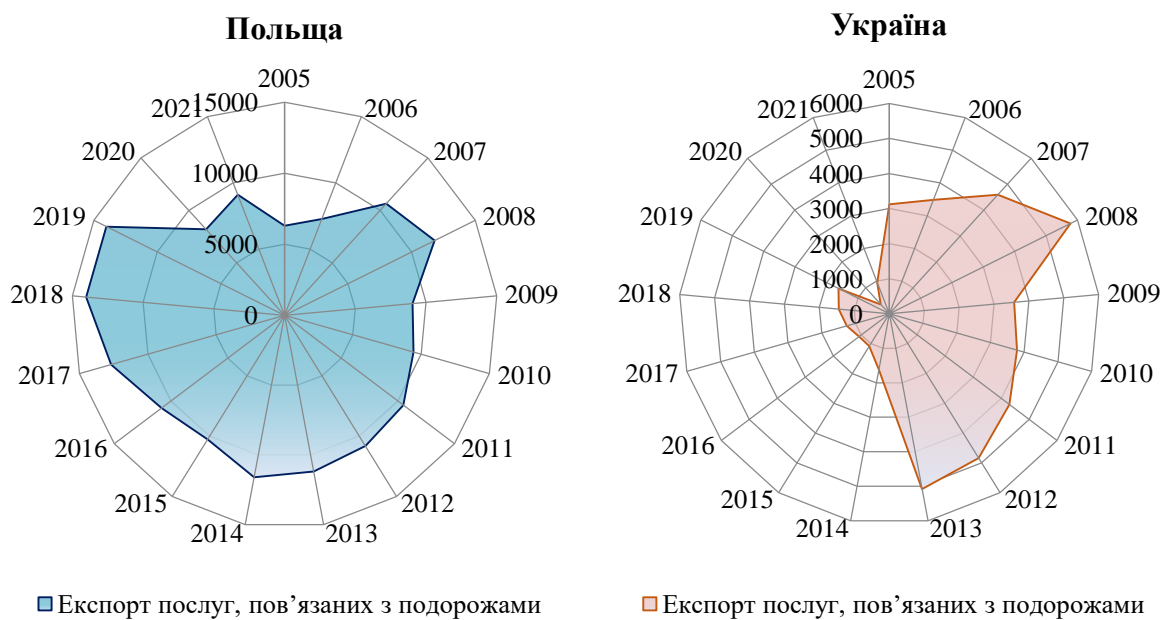

Рисунок 13 – Експорт послуг, пов'язаних з подорожами, (торгівельний партнер – усі країни світу), млн. дол. США, 2005-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [9, 17]

Імпорт послуг – надання послуги резидентам країни нерезидентами-виробниками. Вартість імпорту послуг – вартість окремого виду послуги, наданої юридичною особою – резидентом України іноземним суб'єктом господарської діяльності як на території України, так і за її межами згідно з договорами (контрактами).

Імпорт послуг, пов'язаних з подорожами в Польщі за 2005-2021 рр. мав хвилюподібний тренд, причому показники 2005 р. та 2021 р. майже не зазнали змін (5546,666 млн. дол. США та 5750,598 млн. дол. США відповідно). Найбільші значення експорту зафіксовано у 2008 р. - 9899,251 млн. дол. США та 2018 р. - 9899,251 млн. дол. США. Найнижчого значення аналізований показник досягав у 2005 р. - 5546,666 млн. дол. США, 2009 р. - 7369,573 млн. дол. США, 2015 р. - 7696,546 млн. дол. США та 2020 р. - 5265,987 млн. дол. США.

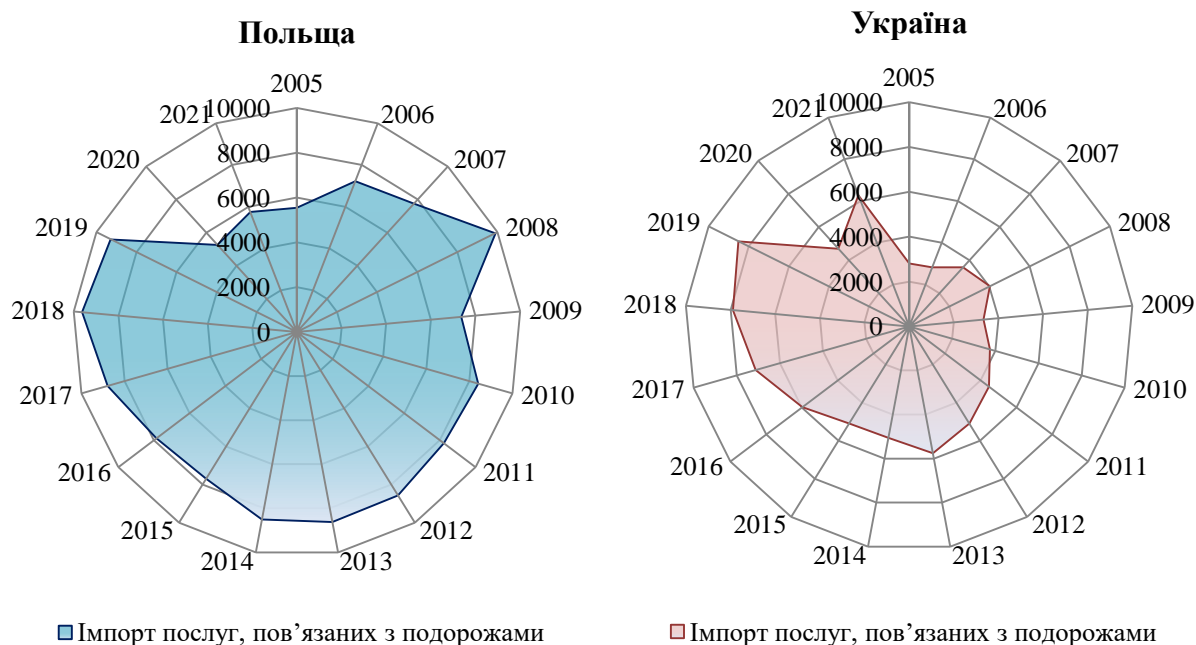

Рисунок 14 – Імпорт послуг, пов'язаних з подорожами, (торгівельний партнер – усі країни світу), млн. дол. США, 2005-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [9, 17]

Зовнішньоторговельний обіг послуг, пов'язаних з подорожами – сума вартості експорту та імпорту послуг пов'язаних з подорожами країни.

Зовнішньоторговельний обіг послуг, пов'язаних з подорожами в Польщі за досліджуваний період мав незначні коливання, з чередуванням піків та спадів. Найвищі піки припали на 2008 р. – 21720,4 млн. дол. США, 2018 р. – 23637 млн. дол. США та 2019 р. – 23299,4 млн. дол. США. Найнижчі обсяги зафіксовано у 2009 р. – 16427 млн. дол. США, 2015 р. – 17970 млн. дол. США та 2020 р. – 13465 млн. дол. США.

Зовнішньоторговельний обіг послуг, пов'язаних з подорожами в Україні мав три пікові значення, які припали на 2008 р, 2013 р. та 2019 р. і дорівнювали 9791 млн. дол. США, 10846 млн. дол. США та 10137 млн. дол. США відповідно. До найнижчого рівня зовнішньоторговельний обіг послуг опускався у кризові 2009 р., 2015 р. та 2020 р. – 6906 млн. дол. США, 6183 млн. дол. США, 5047 млн. дол. США відповідно.

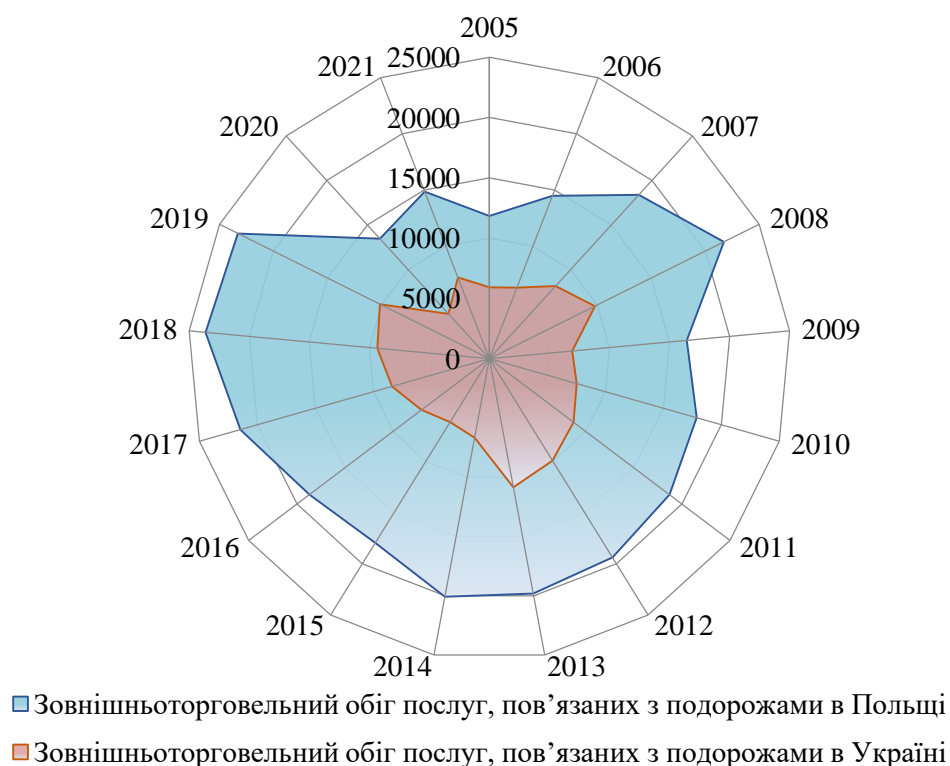

Рисунок 15 – Зовнішньоторговельний обіг послуг, пов’язаних з подорожами в Україні та Польщі, млн. дол. США, 2005-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [9, 17]

Сальдо зовнішньої торгівлі послугами – різниця між фінансовими надходженнями (як оплата за надані послуги українськими резидентами) й витратами (як оплата за отримані українськими резидентами від нерезидентів послуги) за певний проміжок часу. Перевищення обсягу надходжень фінансів свідчить про позитивне сальдо, перевищення обсягу витрат – про негативне.

Починаючи з 2011 р. в Україні спостерігається від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі послуг, пов’язаних з подорожами, що свідчить про переважання імпорту туристичних послуг над експортом. Дорівнюючи у 2011 р. -167млн. дол. США, значення показник з роками погіршувалось: -262млн. дол. США у 2012 р., -680млн. дол. США у 2013 р., -3449млн. дол. США у 2014 р., -4019млн. дол. США у 2015 р., -4892млн. дол. США у 2016 р., -5860млн. дол. США у 2017 р., -6454млн. дол. США у 2018 р., -6897млн. дол. США у 2019 р., -4335млн. дол. США у 2020 р. та -5325млн. дол. США у 2021 р.

Протилежна тенденція спостерігається у Польщі – за аналізований період сальдо зовнішньої торгівлі послуг, пов’язаних з подорожами було позитивним, постійно підвищуючись з 757,87 млн. дол. США у 2005 р. до 3348 млн. дол. США у 2021 р.

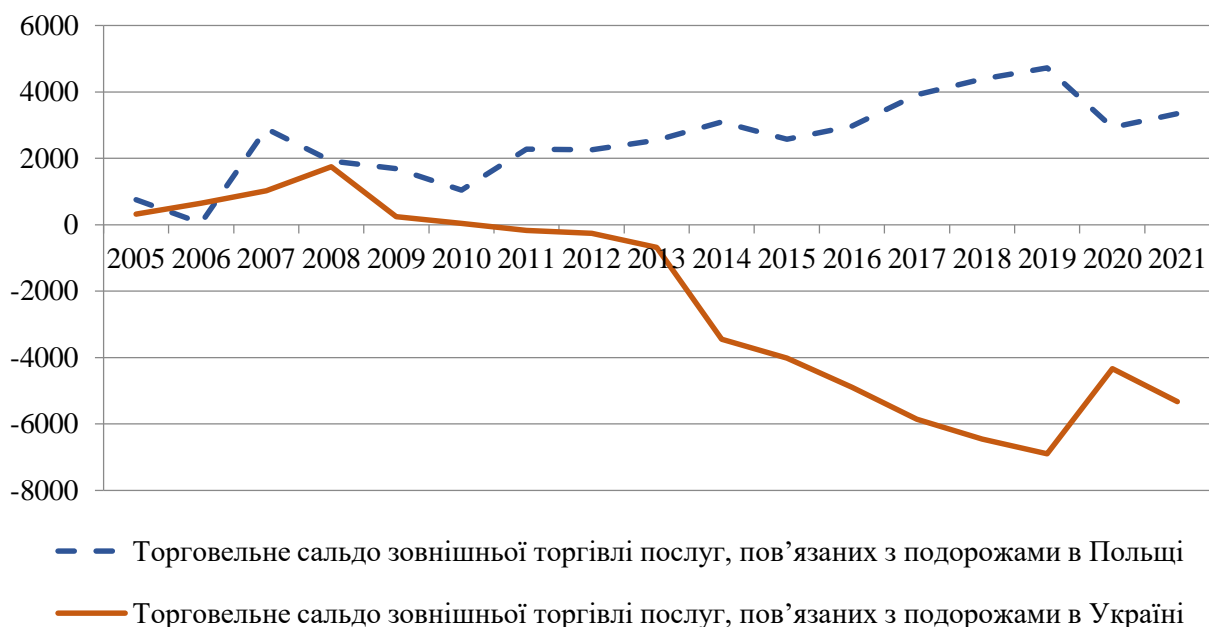

Рисунок 16 – Торговельне сальдо зовнішньої торгівлі послуг, пов'язаних з подорожами в Україні та Польщі, млн. дол. США, 2005-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [9, 17]

Сучасний етап інтегрування України в економічний простір ЄС «актуалізує питання пошуку дієвих механізмів розвитку транскордонних регіонів, спрямованих на ефективне використання їх ендегенного соціально-економічного потенціалу, якісні перетворення в економіці та соціальній сфері. У межах кожного транскордонного регіону формується низка ринків, які характеризуються певною специфікою, пов'язаною з наявністю кордону та намаганням суб'єктів економіки нівелювати його вплив» [23]. Посилення транспарентності кордонів України та ЄС останніми роками суттєво активізувало розвиток транскордонного туристичного ринку, який є одним з основних напрямів інтегрування суспільних груп, розділених міжнародними кордонами. Проведений аналіз свідчить, що Республіка Польща була й залишається одним із найактивніших і найперспективніших партнерів нашої держави в галузі туризму. «Головними передумовами активного українсько-польського туристичного співробітництва є територіальна та етнічна близькість, спільність кордонів, кліматичних умов, мовна спорідненість, багато в чому спільний історичний досвід, схожість національних культур і традицій» [38].

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Українсько-польський транскордонний регіон володіє великим потенціалом туристичної привабливості. Культурна спадщина прикордоння – це результат багатовікової спільної історії. У транскордонному регіоні зосереджено як сакральні, так і світські об’єкти культурної спадщини, що є віддзеркаленням співіснування багатьох релігій, культурних традицій двох народів. «З обох боків кордону збереглися пам’ятки матеріальної та духовної спадщини православної, католицької, грекокатолицької, євангелічної й інших релігій. Серед світських пам’яток вирізняються об’єкти доісторичної та історичної доби, оборонні споруди, садиби, палаци в Україні й Польщі, які часто належали одним і тим самим родинам, містобудівні ансамблі та окремі об’єкти міської й сільської архітектури» [23].

Стратегічними пріоритетами розвитку українсько-польського транскордонного туристичного ринку на засадах smart-спеціалізації, а також в умовах активізації євроінтеграційних процесів, запропоновано визначати (рис.17) [23]:

Рисунок 17 - Стратегічними пріоритетами розвитку українсько-польського транскордонного туристичного ринку на засадах smart-спеціалізації
 Джерело: розроблено автором за даними [23]

1. Створення цифрової платформи українсько-польського транскордонного туристичного ринку. «Визначальною умовою сучасного розвитку транскордонного туристичного ринку є його діджиталізація шляхом створення цифрової платформи для збору та аналізу даних з прикордонних територій України та Польщі. Дані мають включати в себе DESTИНАЦІЇ, відвідані туристами, кількість транспортних засобів і людей, які перебувають (або будуть перебувати) в межах транскордонного простору з метою туризму, товарообіг у бізнес-секторі по обидва боки кордону, країни походження клієнтів, онлайн-огляди, зайнятість готелів і ресторанів» [23], тарифи на проживання та харчування, використання парковок, заплановані туристичні маршрути тощо.

Ця інформація має оброблятися і надаватися всім зацікавленим сторонам системи в он-лайн режимі, а також у формі звітів, що дозволять їм побачити економічний вплив конкретних подій, потоків туристів або зміни на транскордонному туристичному ринку в реальному часі, виявити можливості долучення до функціонування транскордонного туристичного ринку.

Така цифрова платформа «покликана підвищити ефективність державного управління туризмом, визначити фактори, що впливають на конкурентоспроможність малих і середніх туристичних підприємств і зробити їх більш конкурентоспроможними, сприяти популяризації туристичних DESTИНАЦІЙ навколо українсько-польського кордону. Окрім цього, така платформа матиме на меті отримати інформацію про мобільність відвідувачів і структуру їх витрат, встановити показники для моніторингу розвитку туристичної діяльності» [23]. Виходячи з цього, можна буде отримати та розповсюдити стратегічну інформацію для всіх учасників сектору та просувати культуру транскордонної співпраці.

2. Активна промоційна кампанія туристичних продуктів українсько-польського транскордонного туристичного ринку. «Кампанія має бути спрямована на створення «присутності» українсько-польського прикордоння в Інтернеті, пропагуючи його як привабливе місце для українських, польських і закордонних туристів. Промоція покликана привернути увагу не лише до багатой та різноманітної природної і культурної спадщини регіону, а й рекламувати нові туристичні продукти, зокрема велосипедний туризм чи «пенсійний» туризм» [23].

Кампанія має включати три взаємопов'язані елементи [23]:

- рекламна та PR-кампанія на основі ретельного дослідження туризму, рекреаційних переваг споживачів і стану українсько-польського транскордонного туристичного ринку;

- цифрова платформа українсько-польського транскордонного туристичного ринку (про яку йшлося вище). Така платформа є найважливішою частиною кампанії;

– передача знань, що передбачає різноманітні навчальні заходи, спрямовані переважно на малі та середні підприємства туристичної індустрії. Навчальні заходи можуть включати традиційні конференції, лекції та семінари, а також курси е-навчання. Електронне навчання може відбуватись з використанням програмної платформи та спрямовуватись як на представників туристичної сфери, так і самих туристів.

Українсько-польський транскордонний туристичний регіон «має позиціонувати себе новим місцем для багатьох відвідувачів з-за меж України та Польщі. Ідея полягає в тому, щоб змінити імідж України за кордоном, демонструючи її як сучасну і динамічну країну, відкриту для світу. Польща в цьому випадку може виступити промоутером залучення європейських туристів у транскордонний простір» [23].

Розвинуті інформаційно-комунікаційні технології є «невід’ємним елементом для підтримки цілей маркетингової стратегії транскордонного ринку. Крім цього, важливим є заохочення поширення інформаційно-комунікаційних технологій серед постачальників туристичних послуг за допомогою пакетів електронного навчання та регіональних навчальних курсів» [1].

3. Розвиток велосипедного туризму та створення довгодистанційної міждержавної велосипедної траси.

Першочерговим напрямом дій має стати координація локальних політик громад у межах прикордонних територій щодо [1]:

- створення стандартизованої бази даних щодо наявних і перспективних велосипедних трас, їх технічних характеристик;
- вироблення концепції довгодистанційної міждержавної велосипедної траси та виявлення проблемних дистанцій, які потребують будівництва чи покращення, узгодження місць для створення суміжної інфраструктури (санітарних закладів, критих паркінгів, місць відпочинку тощо);
- вироблення маркетингово-промоційної, а також інвестиційної стратегій розвитку велосипедного туризму в українсько-польському прикордонні;
- ознакування довгодистанційної велосипедної траси та її інфраструктури.

Складним питанням, яке також потребує вирішення, є «збільшення кількості міждержавних пунктів пропуску, які можна перетнути безпосередньо велосипедом. Сьогодні це можна зробити лише на переходах Шегині-Медика та Угринів-Долгобичув (запущено як пілотний проект), де постійно збільшується велосипедно-пішохідний рух. У перспективі планується будівництво окремої будівлі і чотирьох смуг для пішого і велосипедного контролю у Гребенному. Тобто цей фактор фактично стримує розвиток велосипедного туризму в українськопольському транскордонному регіоні» [23].

Реалізація заходів з розвитку велосипедного туризму в українсько-польському прикордонні «сприятиме зростанню зацікавленості до велосипедного туризму як з боку українських та польських велосипедистів, так і

з інших європейських країн, де дуже активно просувається велосипедний туризм, формуванню практичних навичок підготовки привабливих туристичних продуктів для велосипедистів, розбудові велосипедної інфраструктури в межах прикордоння, а також посиленню співпраці між місцевими громадами» [23].

4. Розширення українсько-польського транскордонного туристичного ринку за рахунок збільшення кількості туристів у віці 55+ і створення туристичних продуктів для цієї вікової групи. «Розвиток так званого «senior tourism» є одним з трендів європейського туристичного ринку впродовж останнього десятиліття. Активне включення старшої групи туристів у туристичний ринок має на меті диверсифікувати клієнтську базу, полегшити проблему сезонності традиційних туристичних місць і підтримувати зайнятість у туристичному секторі протягом низького сезону, особливо в готельному бізнесі та у сфері громадського харчування, одночасно сприяючи підвищенню якості життя людей похилого віку» [23].

Для українсько-польського прикордоння «цей напрям туризму є особливо перспективним, адже саме серед людей похилого віку як у Польщі, так і в Україні є люди, які проживають за межами своєї етнічної батьківщини, тому були б зацікавлені у відвідуванні знакових історичних місць у межах прикордоння. Окрім цього, природньо-кліматичні фактори також сприяють туристичній активності такої групи осіб з жовтня по травень, без прив'язки до літнього сезону» [1].

Водночас реалізація такого напрямку в межах українсько-польського транскордонного туристичного ринку прямо залежить від спроможності приватного сектору запропонувати особливий туристичний продукт, який буде цікавий туристу у віці 55+. Світовий досвід засвідчує, що конкурентоспроможними для таких туристів є дестинації, які характеризуються таким [23]:

- посилена увага до заходів з охорони здоров'я та безпеки. Здоров'я та безпека особливо важливі для старших туристів. Вони хочуть знати кваліфікацію своїх водіїв і гідів, як і коли тестується обладнання, які ліцензії мають компанії, вимагають присутності цілодобової медичної допомоги;

- політична стабільність. Старші туристи, як правило, уникають небезпечних районів, таких як райони з політичними заворушеннями. Більшість таких туристів не будуть відвідувати країни, які їх Міністерство закордонних справ оголосило небезпечними. Тому туристичним операторам слід особливо тримати таких клієнтів у курсі змін щодо ситуації з безпекою у регіоні;

- можливість набути нових унікальних відчуттів. Старші туристи більш керовані досвідом, ніж попередні покоління. Водночас вони намагаються бути активними, вчитися, відкривати і насолоджуватися новим досвідом. Іншим ключем до залучення старших туристів є звернення до їхніх почуттів. Їм, як правило, цікаві подорожі, які дозволяють відчути нові смаки, дотики, запахи і /

або звуки. Набути унікального досвіду вони можуть, поєднуючи пригоди, природу та культуру з навчальними компонентами та контактами з місцевими жителями. Наприклад, культурно-пішохідна екскурсія, яка включає відвідування місцевої громади. Також їм цікави кулінарні компоненти, візуальні мистецтва або музичні елементи. Це допомагає створити незабутні враження від подорожі;

- вищий рівень якості туристичних послуг і хороша доступність. Частина старших туристів – люди з обмеженими можливостями, тому вони активно шукають готелі з пандусами і ліфтами, вимагають допомоги з багажем. Тому провайдером туристичних послуг слід надавати деталізовану інформацію щодо цих об'єктів;

- покращене медичне обладнання в туристичних дестинаціях, а також цілодобова медична служба;

- старші туристи значно частіше надають перевагу пакетним подорожам, аніж інші групи. Вони вимагають структурованого графіка, який інформує, що вони будуть робити і коли. Крім того, вони вважають за краще подорожувати групами по 20-25 осіб, оскільки вони люблять зустрічатися з іншими людьми такого ж віку.

Водночас старші туристи загалом «схильні витратити більше грошей на поїздки, платити за туристичні послуги належної якості вищу ціну, планувати більш тривалі подорожі, надають перевагу індивідуальному спілкуванню, вибираючи подорожі, а також частіше використовують традиційні ЗМІ, ніж молодші мандрівники, наприклад газети та телебачення. Фактично туристичні продукти для старших мандрівників мають бути нішевыми і вимагають більш ретельного опрацювання, порівняно з іншими типами продуктів» [1].

5. Розвиток сентиментального (ностальгічного) туризму. «У багатьох країнах кордон пов'язаний з історичними подіями і часто стає лінією поділу народів, етносів, родин. Українсько-польське прикордоння особливо чутливе з огляду на низку історичних подій, зокрема в період Другої світової війни, пов'язаних з виселенням українців з Лемківщини, Підляшшя, Надсяння, Холмщини. Так, наприкінці війни і в перший післявоєнний рік з етнічно-українських регіонів, які відійшли до Польщі, було виселено близько 500 тис. українців. Їх переселили у південні й західні області УРСР» [1, 39]. Натомість сотні тисяч поляків, євреїв – громадян довоєнної Польщі – переселили на територію повоєнної Польщі.

Здобуття незалежності Україною було сильним поштовхом для активізації в ній польської спільноти та української в Польщі. Специфіка населення прикордоння полягала у тому, що, з одного боку, воно через історичні обставини (депортації, переміщення кордонів) стало майже моноетнічним. Великою загрозою на прикордонні двох культур є ігнорация (применшення ролі чи зневага елементів чужої культури або їх тотальне привласнення).

Сьогодні «актуалізується питання розвитку сентиментального туризму в межах українсько-польського транскордонного туристичного регіону. Учасників таких подорожей Ю. Зінько виділяє таким чином: – безпосередньо учасники певних подій у різний період (виселення, утворення нових держав тощо); – діти та родичі людей, яких поєднує історичне минуле; – люди, які прагнуть пізнати своє коріння та віднайти родичів» [23, 39].

Кожен сегмент потребує окремих підходів до організації такої поїздки, ресурсної бази, інфраструктурного забезпечення. «Люди, які покинули рідну землю вимушено, як правило, середнього та похилого віку. Вони потребують бездоганно організованої поїздки, розвиненої інфраструктури. Нашадки вихідців з певної території, які активно цікавляться територією походження предків, відвідують територію організовано, і для цієї групи важливо сформувавши комплексний продукт, який дасть змогу молодим людям не лише поринути у минуле, про яке вони чули від старших поколінь, а й побачити позитивне сучасне, з інформацією про яке вони повернуться додому» [44]. Люди, які мають сентименти щодо певної події, життєвих випадків, довго утримують у пам'яті теплі спогади і бажають повернутися до місць незабутнього відпочинку, приємних зустрічей тощо.

Задля залучення інвестицій до туристичного сектору як України, так і Республіки Польща необхідно створити ефективне сприятливе середовище, шляхом врахування та пристосування до наступних ключових факторів та умов: застосування розумного оподаткування, використання політики сприяння подорожам, диверсифікація пропозицій та туристичних дестинацій, пропозиції та дестинацій, інтеграція протоколів охорони здоров'я та гігієни, ефективна комунікація та підготовка кваліфікованої та навченої робочої сили (рис. 18).

Застосування розумного оподаткування. Подорожі та туризм сприяють суспільному добробуту та підтримують державну інфраструктуру, яка може сприяти процвітанню сектору, напрямків і місцевих громад. Однак цей сектор особливо вразливий до невиробничого оподаткування, яке, по суті, дискримінує мандрівників та/або туристичні компанії щодо товарів і послуг, які аналогічно пропонуються в інших секторах. Задля подолання цих проблем та забезпечення збільшення доходів для державного бюджету, а також процвітанню сектору подорожей та туризму, структура податків і зборів з користувачів має ґрунтуватися на таких ключових принципах: справедливість, отримання справедливого доходу, ефективність, простота та ефективний стимул зростання.

Використання політики сприяння подорожам. Спрощення подорожей і, зокрема, візова політика є однією з найважливіших державних політик, які впливають на розвиток міжнародних подорожей і туризму. Ця політика продовжує відігравати важливу роль у той час, коли світові лідери шукають рішення для стимулювання створення робочих місць, економічного зростання та сприяння інвестиціям. У зв'язку з пандемією COVID-19 спрощення подорожей

також вимагатиме скасування обмежень на подорожі, сприяння міжнародній мобільності та впровадження технологічних рішень, щоб забезпечити безперебійну та безпечну подорож.

Рисунок 18 – Фактори сприятливого середовища задля залучення інвестицій до туристично галузі України та Республіки Польща

Диверсифікація пропозицій та туристичних дестинацій. В результаті COVID-19 сектор подорожей та туризму еволюціонував, вимагаючи, щоб дестинації виявляли творчий підхід та гнучкість, оскільки вони адаптуються до «нової нормальності» та намагаються залучити нові внутрішні та іноземні інвестиції, а також мандрівників. В той час, як деякі пункти призначення зможуть внести деякі фізичні або процедурні коригування у свою діяльність, інші зміняться, оскільки вони усунуть обмеження на поїздки та нові побоювання мандрівників щодо скупчення людей. У цьому новому контексті дестинації повинні диверсифікувати свою пропозицію продуктів, потенційно враховуючи, як технології можуть запропонувати можливості для повторного винаходу.

Інтеграція протоколів охорони здоров'я та гігієни. У цю нову еру здоров'я та гігієна є найважливішими. Дестинації тепер мають ще тісніше співпрацювати зі своїми розширеними ланцюжками створення вартості, особливо з працівниками та постачальниками, щоб забезпечити готовність і впровадження стандартизованих протоколів охорони здоров'я та безпеки. Крім того, здоров'я та гігієна стануть основними очікуваннями від місць призначення, а не фактором конкуренції; гігієна стає таким же важливим критерієм у процесі прийняття

рішення мандрівником, як ціна та місце розташування. У цьому контексті довіра між мандрівниками та працівниками, підприємствами та постачальниками, відвідувачами та місцевими громадами стане одним із провідних двигунів майбутнього зростання сектора.

Ефективна комунікація. Щоб залучити мандрівників, а також додаткові інвестиції, дестинації та уряди повинні будуть забезпечити безпеку мандрівників під час подорожі, і тому важливість своєчасного та точного спілкування буде ключовою. Крім того, у світлі зростаючих проблем із здоров'ям і безпекою, мандрівники все частіше звертатимуться до органів влади, яким вони довіряють, щоб отримати своєчасну та точну інформацію напередодні та під час подорожі.

Кваліфікована робоча сила. Форми та методи навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації, спрямовані на те, щоб надати людям нові та вдосконалені навички для роботи в секторі подорожей і туризму, такі як підвищення цифрової грамотності, будуть важливими для підвищення готовності робочої сили сектора до майбутнього, а також залучення нових інвестицій. Сектор також має зосередитися на залученні нових талантів шляхом покращення сприйняття подорожей і туризму як вибору кар'єри та висвітлення можливостей кар'єрного зростання в секторі, особливо в той час, коли сектор стикається з дефіцитом персоналу. У цьому контексті зусилля щодо утримання також будуть критично важливими для забезпечення мінімального витоку якісних кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Buchko Z. Cross-Border Ukrainian–Polish Cooperation in the Sphere of Tourism. *Economic and Regional Studies / Studia Ekonomiczne i Regionalne* 2020. 13(3). pp. 271-283
2. Poland Geography. Country report: веб-сайт. URL: <https://www.countryreports.org/country/Poland/geography.htm>
3. Poland Major tourist attractions. URL: <http://surl.li/hwypn>
4. Eurostat Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
5. OECD Data. URL: <https://data.oecd.org/>
6. OECD. Tourism Trends and Policies 2022. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/d863fb51-en/index.html?itemId=/content/component/d863fb51-en>
7. OECD. Museums and Local Development in Poland. URL: <https://www.oecd.org/cfe/leed/Museums-and-Local-Development-in-Poland.pdf>
8. National parks. Polish tourism organization. URL: <https://www.poland.travel/en/discover/national-parks>
9. UNCTAD stat. Data center. <https://unctadstat.unctad.org>
10. UNWTO (2014). UNWTO Tourism Highlights, Madrid, Spain. URL: <http://surl.li/hrbpr>
11. UNWTO (2016). UNWTO Tourism Highlights, Madrid, Spain. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145>
12. UNWTO (2018). UNWTO Tourism Highlights, Madrid, Spain. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>
13. UNWTO (2020). International Tourism Highlights, Madrid, Spain. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284422456>
14. UNWTO (2021). World Tourism Barometer. 19(5), September, Madrid, Spain. URL: <https://www.e-unwto.org/toc/wtobarometereng/19/5>
15. UNWTO (2022). World Tourism Barometer. 20(2), March, Madrid, Spain. URL: <https://www.e-unwto.org/toc/wtobarometereng/20/2>
16. UNWTO Tourism Dashboard. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/unwto-tourism-dashboard>
17. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>
18. World Heritage List. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/>
19. WTTC. Country/Region Data. URL: <https://wtcc.org/research/economic-impact>
20. Zbigniew Rdzany. Geographical location and regional diversity of Poland. Natural environment of Poland and its protection in Łódź University Geographical Research. Edition: 1. Publisher: Łódź University Press. 2014. P. 9-41.
21. Аріон О.В., Уліганець С.І. Географія туризму: навчально-методичний посібник – 2 вид., перероблено та допов. / Аріон О.В., Уліганець С.І., О.Ю. Дмитрук. К. : , 2019. 206 с.

22. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки. Навчальний посібник. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2018 р. 376 с.
23. Біланюк О.П. Пріоритети розвитку українсько-польського транскордонного туристичного ринку в умовах активізації євроінтеграційних процесів. Регіональна економіка. 2019. №1. С. 39-46.
24. Гришкор Р.О. Роль транскордонного співробітництва у розвитку українсько-польських відносин в галузі туризму. Науковий вісник НАУ (економіка, право, туризм, політологія). 2011. Том 2. № 4. С. 124-129.
25. Гугнін О., Лісневська Ю. Історія індустрії гостинності та туризму у Польщі (організаційний аспект). Науково-теоретичний альманах Грані. 2023. 26(1). С. 44-49.
26. Доценко А.І. Географія туризму. Київ: Університет «Україна», 2020. 177 с
27. Дубович І.А., Василенко Т.П., Вичка О.В. Особливості та перспективи розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у галузі туризму. Науковий вісник НЛТУ України. 2005. Вип.15.7. С.274-278.
28. Кузик С., Литвин Д. Історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння та особливості їх використання для туристичних цілей. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. №21. С.475-482.
29. Кузик С.П. Географія туризму: навчальний посібник. К.: Знання, 2011. 271 с.
30. Культурно-гуманітарне співробітництво України та Республіки Польща. Посольство України в Республіці Польща: веб-сайт. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/kulturno-gumanitarne-spivrobotnictvo-ukrayini-ta-respubliki-polshcha>
31. Мальська М. П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2019. 184 с
32. Матвієнко В.М., Стафійчук В.І. «Географія країн Азії, Океанії, Австралії»: навчально-методичний комплекс. К.: Видавництво «АльфаПІК», 2021. 61 с.
33. Національні природні парки України. URL: <http://surl.li/gpknq>
34. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. Харків, 2014. 265 с.
35. Ніколайчук О.А. Досвід розвитку туризму в Польщі та Чехії: реалії використання в Україні. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 38. С. 40-46.
36. Смаль І. В. Географія туризму та рекреація: Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга, 2010. 208 с.
37. Смаль І. Географія туризму: навч. пос. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2011. 576 с.

38. Стрільчук Л. Вплив туризму на розвиток українсько-польського гуманітарного співробітництва. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ І. Історія України. 2015. 7. С. 99-104.

39. Томчевска-Попович Н.Є. Адаптація сентиментального (ностальгічного) туризму на шляху «золота підкова» для туристичних потоків з Польщі. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2016. № 1. С. 196-205.

40. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі туризму. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_068#Text

41. Чернова Г. В. Економічна і соціальна географія країн світу (Європа) : навч. посіб. / Г. В. Чернова. - 2 вид., допов. Вінниця, 2015. 180 с.

42. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>

43. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/>

44. Чорненька Н. Ностальгічний туризм як окремий напрям у туризмі: поняття, функції, ознаки. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 309-314. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/article/viewFile/1614/1673>